

Vrije Universiteit Brussel

Kinderen die getuige zijn van ouderlijk
partnergeweld: onderzoek naar de invloed van
risico- en protectieve factoren op de ontwikkeling
van jongeren.

Eindverhandeling tot licentiaat in de Klinische Psychologie

Student: Evy Van de Velde

Promotor: Prof. Dr. I. Ponjaert-Kristoffersen

Organisatie: VZW Zijn-Beweging tegen Geweld

Academiejaar 2006-2007

WETENSCHAPSwinkel
Brussel

Kinderen die getuige zijn van ouderlijk
partnergeweld: onderzoek naar de invloed van risico-
en protectieve factoren op de ontwikkeling van
jongeren.

Eindwerk voorgelegd voor het behalen van de graad van licentiaat in de Klinische
Psychologie door

Evy Van de Velde

Academiejaar 2006-2007

Promotor: Prof. Dr. I. Ponjaert-Kristoffersen

Aantal woorden: 15 078

SAMENVATTING

Dit onderzoek heeft tot doel in kaart te brengen wat de risico- en protectieve factoren zijn bij jongeren die getuige zijn van ouderlijke conflicten. Risico- en protectieve factoren kunnen gelegen zijn bij het kind of in de sociale omgeving. In dit onderzoek worden voornamelijk de factoren gelegen bij het kind onderzocht. Deze factoren worden bevraagd door middel van een vragenlijst bij leerlingen uit het laatste jaar Algemeen Secundair Onderwijs. Van deze populatie zijn er 16 jongeren (22,2 %) die melden op regelmatige basis te worden geconfronteerd met ouderlijke conflicten. Naarmate de frequentie en de intensiteit van conflicten toeneemt, melden jongeren meer probleemgedrag. Wat betreft de copingstijl is emotionele expressie een stijl die door de jongeren frequent wordt gebruikt. Tot slot worden geslachtsverschillen met betrekking tot de copingstijlen opgemerkt wanneer er een onderscheid wordt gemaakt tussen jongeren die geen conflicten waarnemen en diegene die herhaaldelijk conflicten waarnemen.

DANKWOORD

Een eerst woord van dank gaat natuurlijk uit naar mijn promotor Prof. Dr. I. Ponjaert-Kristoffersen voor de begeleiding en het advies gedurende de afgelopen maanden.

Natuurlijk wil ik Stéphanie Lotgering bedanken voor de fijne samenwerking. Twee 'onbekenden' die samen een thesis maken, het leek een hele uitdaging. Maar ondanks de kleine ongemakken die we soms tegenkwamen, is dit werk toch zonder (partner)geweld tot een goed einde gekomen.

Ik wil ook nog eens de respondenten bedanken die (ondanks het vele zuchten en opmerkingen als "Moeten we dit echt allemaal invullen, het is zoveel...") de vragenlijst hebben ingevuld.

Daarnaast wil ik natuurlijk iedereen bedanken dat op de één of andere manier heeft meegehopen: de professoren en assistenten van de faculteit voor het beantwoorden van onze vragen, mijn lotgenoten voor het geven van praktische tips en het luisteren, de vele mensen die deze thesis hebben willen nalezen, Tim voor het geduld tijdens de laatste maanden omdat elke gesprek wel ging over "mijn thesis", en tot slot mijn familie voor de steun die ze mij al die jaren hebben gegeven en het begrip voor het feit dat ik de laatste maanden alleen maar oog had voor dit werk.

INHOUDSTAFEL

SAMENVATTING

DANKWOORD

INLEIDING

HOOFDSTUK 1: LITERATUURSTUDIE	p. 1
1. OUDERLIJK PARTNERGEWELD: OMSCHRIJVING EN PREVALENTIE	p. 1
1.1. Definiëring en vormen	p. 1
1.2. Prevalentie	p. 1
2. THEORETISCHE BENADERINGEN	P. 2
2.1. Leertheoretische benadering	P. 2
2.2. Het Cognitief-Contextueel model	P. 3
2.3. Traumatheorieën	p. 4
2.4. Systeemtheoretische benaderingen	p. 4
2.5. Besluit	p. 5
3. RISICO - EN PROTECTIEVE FACTOREN	P. 5
3.1. Kindgebonden risico- en protectieve factoren	P. 5
3.1.1 Gender	p. 5
3.1.2. Leeftijd	p. 6
3.1.3. Coping	p. 6
3.2. Situationele- en contextuele invloeden	p. 7
3.2.1. Type van ouderlijk partnergeweld	p. 7
3.2.2. Sociale omgeving	p. 8
3.3. Besluit	p. 8
4. GEVOLGEN	p. 9
4.1. Ouderlijk geweld en kindermishandeling	P. 9
5. BESLUIT	P. 10
HOOFDSTUK 2: ONDERZOEKSMETHODE	p. 11
1. DOELSTELLING VAN HET ONDERZOEK	p. 11
2. ONDERZOEKSGROEP	p. 12
2.1. Selectie van de deelnemers	p. 12
2.2. Respondenten	p. 13

3. ONDERZOEKSINSTRUMENT	p. 13
3.1. Utrechtse Coping Lijst (UCL)	p. 13
3.2. Children's Perception of Interparental Conflict Scale (CPIC)	P. 14
3.3. Youth Self Report Form (YRF)	p. 15
3.4. Opstellen van de vragenlijst	p. 15
3.5. Afnameprocedure	p. 16
4. ANALYSE	p. 16
5. KENMERKEN VAN HET ONDERZOEK	p. 17

HOOFDSTUK 3: RESULTATEN	p. 18
1. Demografische gegevens	p. 18
2. PREVALENTIE VAN OUDERLIJKE CONFLICTEN	p. 18
2.1. Frequentie van ouderlijke conflicten	p. 18
2.2. Frequentie van ouderlijke conflicten in functie van het geslacht	p. 19
2.3. Intensiteit van agressie tijdens de conflicten	p. 19
2.4. Intensiteit van agressie tijdens de conflicten in functie van het geslacht	P. 19
3. VOORKOMEN VAN COPINGSTIJLEN EN COPINGPATRONEN	p. 20
3.1. Sociale coping	p. 20
3.2. Expressie van emoties als copingstijl	p. 21
3.3. Palliatieve coping	p. 21
3.4. Geruststellende gedachten als copingstijl	p. 22
3.5. Probleemgerichte coping	p. 23
3.6. Copingpatronen	p. 23
4. ANALYSE MET DE YRF	p. 24
4.1. Gerapporteerd probleemgedrag op de YRF in functie van frequentie van ouderlijke conflicten	p. 24
4.1.1. Voorkomen van probleemgedrag bij jongeren die geen ouderlijke conflicten melden	p. 24
4.1.2. Voorkomen van probleemgedrag bij jongeren die soms conflicten tussen de ouders waarnemen	p. 25
4.1.3. Voorkomen van probleemgedrag bij jongeren die herhaaldelijk conflicten tussen de ouders waarnemen	P. 26
4.2. Gerapporteerd probleemgedrag op de YRF in functie van de intensiteit van de ouderlijke conflicten	p. 26
4.2.1. Voorkomen van probleemgedrag bij jongeren die geen agressie melden tijdens de ouderlijke conflicten	p. 27
4.2.2. Voorkomen van probleemgedrag bij jongeren die soms agressie waarnemen tijdens de ouderlijke conflicten	p. 27

4.2.3. Voorkomen van probleemgedrag bij jongeren die herhaaldelijk agressie waarnemen tijdens de ouderlijke conflicten	p. 28
4.3. Gerapporteerd probleemgedrag op de YRF rekening houdend met de copingstijl en de gemelde frequentie van conflicten	p. 29
4.3.1. Voorkomen van probleemgedrag bij jongeren die geen ouderlijke conflicten melden, rekening houdend met de copingstijl	p. 29
4.3.2. Voorkomen van probleemgedrag bij jongeren die herhaaldelijk ouderlijke conflicten melden, rekening houdend met de copingstijl	p. 32
4.3.3. Besluit	p. 34
4.4. Gerapporteerd probleemgedrag op de YRF rekening houdend met de copingpatronen en de gemelde frequentie van conflicten	p. 34
4.3.1. Voorkomen van probleemgedrag bij jongeren die geen ouderlijke conflicten melden, rekening houdend met de copingpatronen	p. 35
4.3.2. Voorkomen van probleemgedrag bij jongeren die herhaaldelijk ouderlijke conflicten waarnemen, rekening houdend met de copingpatronen	p. 35
4.3.3. Besluit	p. 35
HOOFDSTUK 4: BESPREKING	p. 36
BESLUIT	p. 41
BIJLAGEN	
REFERENTIES	

INLEIDING

Ouderlijk partnergeweld, huiselijk geweld of partnermishandeling is voor veel mensen een onbekende problematiek. Toch worden heel wat gezinnen geconfronteerd met dit soort geweld. Voor alle betrokken partijen kan dit een invloed hebben en dit zowel op korte- als op lange termijn.

Binnen dit onderzoek ligt de nadruk op jongeren die getuige zijn van ouderlijke conflicten. Elke jongeren zal een manier zoeken om met de conflicten tussen zijn ouders om te gaan. Een belangrijke vraag hierbij is of het geslacht van de jongere een rol speelt. Omdat de aard, frequentie en intensiteit van conflicten kunnen variëren wordt toegelicht of deze variabelen een risicofactor vormen. Daarnaast wordt aandacht besteed aan de copingstijlen van de jongeren. Omdat verschillende copingstijlen kunnen worden gebruikt, wordt nagegaan welke stijlen de jongeren voornamelijk hanteren. Ook wordt beschreven of er verschillen zijn tussen jongens en meisjes. De gevolgen van de ouderlijke ruzies worden kort toegelicht. De nadruk ligt op de aard van het probleemgedrag dat jongeren rapporteren met name: internaliserende- en externaliserende problemen.

Omwille van de gevoeligheid van dit onderwerp, willen we via jongeren in het laatste jaar Algemeen Secundair Onderwijs in kaart brengen in hoeverre deze niet-klinische populatie geconfronteerd wordt met ouderlijke ruzies en hoe jongeren hiermee omgaan. Er wordt nagegaan of jongeren probleemgedrag melden. Aandacht wordt besteed aan verschillen tussen jongeren die geen ouderlijke conflicten rapporteren en diegene die herhaaldelijk ouderlijke conflicten rapporteren: zijn er verschillen in de gehanteerde copingstijlen en in gemeld probleemgedrag?

Op basis van de literatuur werden een aantal onderzoeksvragen geformuleerd, die kwalitatief werden onderzocht. Telkens wordt een vergelijking gemaakt met de gegevens uit de literatuur. Hierbij aansluitend zullen kritische bemerkingen met betrekking tot het eigen onderzoek worden besproken.

HOOFDSTUK 1: LITERATUURSTUDIE

1. OUDERLIJK PARTNERGEWELD: OMSCHRIJVING EN PREVALENTIE

1.1. Definiëring en vormen

Voor de omschrijving van het begrip partnergeweld wordt verwezen naar het Instituut voor Gelijkheid van Vrouwen en Mannen (IGVM)¹. Deze omschrijving is voor dit onderzoek geschikt omdat er geen onderscheid wordt gemaakt in de aard en de duur van de relatie. De omschrijving verwijst ook naar verschillende vormen van geweld en er is aandacht voor de verschillende slachtoffers. In het actieplan wordt partnergeweld omschreven als: "Geweld in intieme relaties is een geheel van gedragingen, handelingen en houdingen van één van de partners of ex-partners die erop gericht zijn de andere te controleren en te domineren. Het omvat fysieke, psychische, seksuele en economische agressie, bedreigingen of geweldplegingen die zich herhalen of kunnen herhalen en die de integriteit van de ander en zelfs zijn socio-professionele integratie aantasten. Dit geweld treft niet alleen het slachtoffer, maar ook de andere familieleden, waaronder de kinderen. (...)."

Ouderlijk partnergeweld kan verschillende vormen aannemen: (1) lichamelijk geweld; (2) seksueel geweld en/of verkrachting en (3) psychisch geweld. (Beke & Bottenberg, 2003; Shipway, 2004; Johnson, 1995, in Kingston, e.a., 1995) In sommige gevallen treedt het geweld eenmalig op en zijn er minimale gevolgen voor het gezin. Voor anderen zijn er vergaande gevolgen wanneer het geweld alles gaat overheersen. (Beke & Bottenberg, 2003; Shipway, 2004).

1.2. Prevalentie

Partnermishandeling is vaak een verborgen problematiek, zowel voor de statistieken als voor familieleden, vrienden en de bredere sociale context waarin het gezin leeft (Shipway, L., 2004). Het gaat immer om geweld dat zich afspeelt in de huiskamer waardoor het vanzelf minder zichtbaar is. (Beke & Bottenberg, 2003; Johnson, 1995, in Kingston, e.a., 1995).

Voor incidentie- en prevalentiecijfers van België wordt verwezen naar de cijfers van Rosadoc (2002)², een vereniging voor gelijke kansen, emancipatie en vrouwenstudies. Deze vereniging maakt melding van het aantal keer er in de loop van één jaar bij de politiediensten aangifte werd gedaan van geweld in het algemeen. Wanneer specifiek wordt gekeken naar de melding van geweld binnen de familiale context kan worden gesproken van een stijging van

¹ <http://www.igvm.fgov.be/>

² <http://www.rosadoc.be/site/nieuw/start.htm>

het aantal gerapporteerde gevallen van slagen en verwondingen over de periode van 1997 tot 1999. In 1997 bedroeg het percentage 26,6%, in 1998 ging het om 28,0% van al de gevallen van geweldpleging en in 1999 ging het om 31,7%. Onderzoek naar geweld in het algemeen, uitgevoerd in 1998 door het Limburgs Universitair Centrum, geeft ons informatie over de prevalentie van ouderlijk partnergeweld. In de periode van 1988-1998 is het partnergeweld van mannen op van vrouwen gestegen met ongeveer 10% voor fysieke agressie en met ongeveer 3% voor seksuele agressie. Sinds 1998 wordt ook het geweld van vrouwen op mannen in het onderzoek betrokken. Wanneer de cijfers voor beide geslachten met elkaar worden vergeleken, blijkt dat vrouwen (27,5% wat betreft fysieke agressie en 20,9% voor seksuele agressie) meer geconfronteerd worden met partnergeweld dan mannen (1,8% voor fysieke agressie en 7,7% wat betreft seksuele agressie). (Vanthienen, 2002 a)².

Hoewel partnergeweld een relatief verborgen problematiek is, maakt het een niet onbelangrijk deel uit van de statistieken. Voor kinderen die getuige zijn van dergelijk geweld bestaat de kans dat zij op latere leeftijd (gedrags)problemen vertonen. Het is ook niet geheel ondenkbaar dat deze kinderen, wanneer ze zelf een partnerrelatie aangaan, geweld gaan gebruiken of slachtoffer worden van een mishandelende partner.

2. THEORETISCHE BENADERINGEN

Zoals vermeld kunnen kinderen die getuige zijn van huiselijk geweld (gedrags)problemen vertonen of zelf geweld gebruiken. Verschillende theoretische verklaringmodellen zijn voorhanden om dit te verklaren. De meest gangbare theorieën komen hierna aan bod; het betreft verklaringen vanuit de leertheoretische benadering, het contextueel model, traumatheorieën en systeemtheorieën.

2.1. Leertheoretische benadering

De verklaringen vanuit dit theoretische kader betreffen het instrumenteel leren. Kinderen imiteren hun ouders en in die zin zijn ouders krachtige modellen. (Grych & Fincham, 1990). Het imiteren van agressief gedrag, meestal gesteld door een mannelijke dader, is een veel gebruikte verklaring voor de hoge mate van agressief gedrag bij deze kinderen en dan vooral bij jongens. Uiteraard wordt niet alleen het gewelddadige gedrag aangeleerd, maar ook andere karakteristieken van ouderlijke gedragingen. Hierbij kan gedacht worden aan de sociale vaardigheden die ouders hanteren (Rossman, e.a., 2000), de manier waarop aan relaties wordt vormgegeven en probleem-oplossingstrategieën. Als ouders gebruik maken van

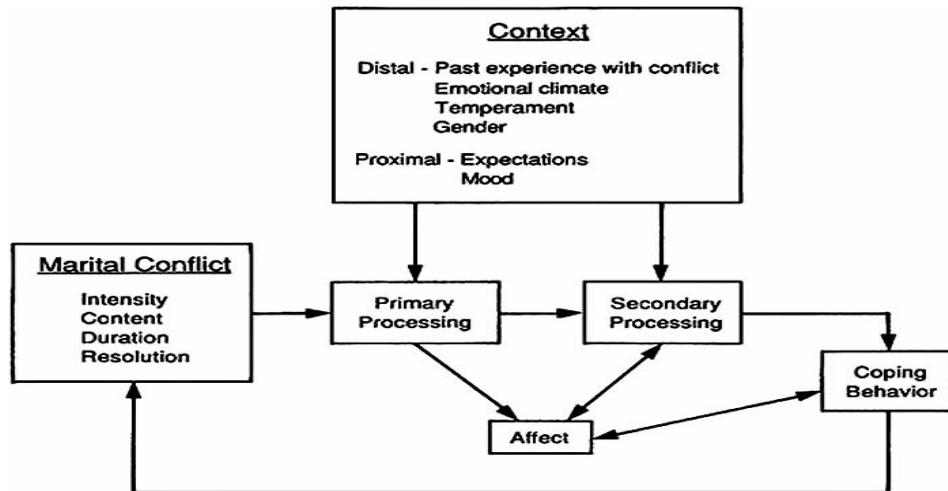
agressie om conflicten op te lossen, leren kinderen dat het een acceptabele manier is om met conflicten om te gaan. Dit kan betekenen dat deze kinderen sneller agressief gedrag zullen gebruiken ten opzichte van hun leeftijdsgenoten. (Grych & Fincham, 1990; Carlson, 1990; Vanthienen, 2002 b⁴).

2.2. Het Cognitief-Contextueel model

Grych en Fincham (1990) beschrijven een model van waaruit de reacties van kinderen ten opzichte van de ouderlijke conflicten kunnen worden onderzocht. Hierbij speelt de context waarin het ouderlijke conflict plaatsvindt een rol, net zoals de cognities van de kinderen en hun ontwikkelingsniveau. Deze context betreft de distale context (relatief stabiele of langzaam veranderende factoren) en de proximale context (de gedachten en de gevoelens die kinderen ervaren rond de conflicten). Met "cognities" wordt verwezen naar de verschillende ideeën die kinderen hebben over de conflicten van hun ouders. Drie vragen die kinderen zich kunnen stellen zijn hierbij belangrijk: (1) 'Wat gebeurt er?' (2) 'Waarom gebeurt dit?' en (3) 'Wat kan ik er aan doen?'. Verder worden de conflicten tussen de ouders als een stressor ervaren, die maakt dat het kind op een bepaalde manier zal moeten omgaan met de conflicten. Zowel de cognitie als de gemoedstoestand van het kind zullen hierin een rol spelen. Zo zullen kinderen reageren aan de hand van twee processen: namelijk primaire en secundaire processing. Als het kind gebruik maakt van primaire processing zal het zijn aandacht richten op het conflict en de informatie labelen als negatief en bedreigend ten opzichte van zichzelf. Deze perceptie leidt tot angst en een gevoel van dreiging. Primaire processing heeft secundaire processing tot gevolg waarbij het kind zal proberen het conflict te begrijpen en te bedenken wat hij/zij kan doen. Succesvolle coping zal leiden tot het reduceren van het negatieve gevoel dat het conflict heeft opgeroepen. Niet succesvolle coping heeft voor gevolg dat deze kinderen een verhoogd niveau van stress blijven vertonen. Dit gehele proces zal een invloed hebben op hoe kinderen reageren op nieuwe conflicten. Bij elk nieuw conflict zal het proces zich herhalen. (Grych & Fincham, 1990)

Het volledige model in detail beschrijven zou ons te ver leiden. Heel wat van de kindgebonden- en contextuele factoren worden beschreven binnen het onderdeel van de risico- en protectieve factoren. Voor de volledigheid geven een schematische voorstelling van het model in onderstaande figuur:

⁴ <http://www.rosadoc.be/site/nieuw/start.htm>

Figuur 1: Het Cognitief-Contextueel Model van Grych en Fincham (1990)

2.3. Traumatheorieën

Kinderen die getuige zijn van huiselijk geweld zijn in min of meerdere mate het slachtoffer van een traumatische ervaring. Het kind wordt blootgesteld aan een extreme situatie die in de eerste plaats een gevaar vormt voor anderen, omdat hun fysieke integriteit in gevaar is. (Neller, e.a., 2005; American Psychiatric Association, 1994) Het zien van geweld ten opzichte van één van de ouders kan voor het kind een bedreiging vormen of kan het kind angstig maken. Wanneer kinderen zien dat één van hun ouders mishandeld wordt, kunnen ze angst vertonen om hun ouder te verliezen en kunnen ze twijfels hebben omtrent de eigen veiligheid binnen het gezin. (Rossman, e.a., 2000; Margolin, e.a., 2001, in Grych, & Fincham, (Ed.), 2001; Fosco, e.a., 2007)

Wanneer een kind wordt blootgesteld aan een traumatische ervaring leidt dit tot een verhoging van het stress-responsstelsel wat vaak gepaard gaat met een toename van angst, psycho-biologische veranderingen, problemen bij de ontwikkeling en/of problemen met de aandacht en het geheugen. Deze gevolgen worden verklaard vanuit de natuurlijke reacties ten opzichte van traumata en kunnen in verband worden gebracht met symptomen van een posttraumatische stressstoornis. Bij de meerderheid van de kinderen die werden blootgesteld aan ouderlijk partnergeweld zal dit leiden tot internaliserende en/of externaliserende problemen. (Rossman, e.a., 2000)

2.4. Systeemtheoretische benaderingen

Gezinnen waarin partnergeweld voorkomt kunnen als disfunctioneel worden beschouwd. In deze gezinnen zijn de grenzen vaak gesloten zodat weinig invloed van de

buitenwereld mogelijk is. Vele van deze gezinnen kennen problematische gezinsrelaties waarbij er coalities tussen twee of meer personen kunnen optreden, of waarbij kinderen betrokken worden in de conflicten van de ouders. Zoals eerder vermeld (leertheorie), leren kinderen heel wat vaardigheden in het gezin door middel van model-leren. Omdat deze gezinnen vaak een beperkt gedragsrepertoire hebben, zullen de kinderen ook weinig verschillende manieren leren om met conflictueuze situaties om te gaan. (Rossman, e.a., 2000)

Ouderlijke conflicten kunnen verschillende verstoringen teweeg brengen in het gezinssysteem. Zo kunnen ouders bij een teveel aan conflicten hun aandacht richten op de kinderen om afleiding te zoeken en kunnen de generatiegrenzen worden doorbroken. Door veelvuldige conflicten kunnen ouders ook hun ouderlijke taken verwaarlozen wat ertoe kan leiden dat kinderen taken, die niet aangepast zijn aan hun ontwikkelingsleeftijd, gaan overnemen. (Margolin, e.a., 2001, in Grych & Fincham, (Ed.), 2001) Wanneer ouders en kinderen veel energie moeten steken in het bewaken van de rust, om nieuwe conflicten te vermijden, zullen kinderen minder kunnen exploreren, waardoor ze minder hun eigen mogelijkheden en beperkingen leren kennen. Deze kinderen zullen leren dat sociale interacties niet veilig zijn en dat ze behoedzaam moeten zijn in sociale relaties. Tenslotte zullen heel wat gezinnen waarin geweld voorkomt meer familiale en persoonlijke stressoren vertonen, wat een extra belasting kan vormen voor de gezinsleden (Rossman, e.a., 2000).

2.5. Besluit

Kinderen zullen voor zichzelf de ouderlijke conflicten evalueren en ze proberen te begrijpen. Vaak kiezen deze kinderen een strategie om met de conflicten om te gaan. De besproken theoretische verklaringsmodellen geven aan dat het getuige zijn van ouderlijk partnergeweld tot negatieve gevolgen kan leiden: zo kunnen kinderen bepaalde (agressieve) gedragingen van de ouders overnemen. Specifieke eigenschappen van de gezinsrelaties kunnen kinderen beïnvloeden bij het aangaan van latere relaties. In het volgende onderdeel worden mogelijke kindsgeboden- en situatiegeboden factoren, die de gevolgen van ouderlijke conflicten kunnen verminderen (protectieve factoren) of versterken (risicofactoren) besproken.

3. RISICO - EN PROTECTIEVE FACTOREN

Hoe kinderen reageren op ouderlijke conflicten en partnergeweld wordt bepaald door risico- en protectieve factoren die aanwezig zijn bij het kind en in de omgeving. Risicofactoren zijn ongunstige variabelen voor de ontwikkeling van het kind, protectieve factoren worden in verband gebracht met een lagere dan verwachte kans op de ontwikkeling van problemen.

(Groenendaal & Van Yperen, 1994, in Rispens, e.a., 1994; Ten Brinck & Veerman, 1998, in Bosch, e.a., 1998-1999)

Over de wijze waarop beide factoren ingrijpen op de ontwikkeling van een kind zijn er twee verklaringen. (1) Bij een groter aantal factoren is de kans op het ontstaan van een stoornis groter. (Ten Brinck & Veerman, 1998, in Bosch, e.a., 1998-1999) (2) Kinderen kunnen een zeker niveau van risicofactoren verdragen zonder dat er negatieve gevolgen optreden, maar eenmaal ze boven dit niveau uitstijgen is er een grotere kans dat er zich voor het kind negatieve gevolgen voordoen. (Rossman, e.a., 2000)

Een veelheid aan factoren kan een risico of bescherming vormen tegen de gevolgen van ouderlijk geweld. Het hiernavolgende overzicht is zeker niet volledig. Enkel de factoren die voor het eigen onderzoek belangrijk zijn worden besproken, namelijk de kindgebonden factoren en factoren vanuit de bredere sociale en contextuele omgeving. De keuze ging uit naar factoren die relatief eenvoudig te operationaliseren zijn in het kader van een vragenlijstonderzoek: de factor geslacht, manier van coping, de aard van de conflicten en de sociale interacties.

3.1. Kindgebonden risico- en protectieve factoren

3.1.1 Gender

Heel wat studies tonen verschillen tussen meisjes en jongens aan in de manier van reageren op conflicten. Deze bevindingen niet altijd eenduidig en resultaten worden niet altijd bevestigd in vervolgonderzoek (Grych, 1998). Jouriles e.a. (2001, in Grych, & Fincham, (Ed.), 2001) stelden vast dat jongens meer negatieve reacties vertonen ten gevolge van partnergeweld dan meisjes. Andere onderzoeken tonen aan dat meisjes eerder negatieve reacties vertonen (Jouriles, e.a., 2001, in Grych, & Fincham, (Ed.), 2001). Toch zijn onderzoekers het er over eens dat het zien van ouderlijke conflicten voor beide geslachten een risicofactor is. Wat wel verschillend kan zijn is het proces waarlangs het ouderlijk geweld een invloed uitoefent. (Rossman, e.a., 2000; Cummings, e.a., 1994). Meisjes zullen zichzelf meer verantwoordelijkheid geven met betrekking tot de ouderlijke conflicten; ze gaan de problemen en noden van de ouders proberen op te vangen en zichzelf de schuld geven. De schuld bij zichzelf leggen leidt veelal tot internaliserende problemen. (Rossman, e.a., 2000; Cummings, e.a., 1994). Jongens maken gebruik van defensieve mechanismen en geven zichzelf minder de schuld. Als de conflicten frequenter worden zullen ze kwaad worden en agressief gedrag vertonen. Dit kan betekenen dat jongens ouderlijke conflicten als een bedreiging beschouwen. Jongens zullen dan geneigd zijn om externaliserende problemen te ontwikkelen. (Rossman, e.a., 2000; Cummings, e.a., 1994). Onderzoek van El-Sheikh (2005) toont aan dat een hoog niveau van angst bij jongens een kwetsbaarheidsfactor is voor cognitieve problemen, terwijl bij meisjes eerder het zich triestig voelen kan leiden tot cognitieve problemen en

internaliserende gedragingen. Daarnaast zal ook een verhoogd angstgevoel bij meisjes leiden tot zowel internaliserende- als externaliserende gedragingen.

3.1.2. Leeftijd

De (ontwikkelings)leeftijd, zal grotendeels bepalen hoe kinderen reageren op ouderlijke conflicten. Vooral verschillen in cognitieve capaciteiten zullen zorgen voor een verschil in reactie (McDonald & Grych, 2006). In de literatuur wordt er vanuit gegaan dat jonge kinderen een grotere kwetsbaarheid vertonen. Jonge kinderen hebben minder mogelijkheden om hun gevoelens te reguleren. Ze hebben minder cognitieve mogelijkheden om de situatie en de omgeving te overzien en zijn nog afhankelijk van hun ouders wat betreft betekenisgeving van gebeurtenissen. Vandaar dat jonge kinderen een grotere kwetsbaarheid vertonen die kan leiden tot een verstoring van gedrag en emoties bij ouderlijk geweld. (Fantuzzo, e.a., 1997; Grych, 1998).

Kleuters zullen proberen tussen te komen in het conflict. Daarnaast vertoont deze leeftijdscategorie ook veel acting-out gedrag. Recenter onderzoek toont aan dat 7 tot 9-jarige kinderen meer angst rapporteren, sneller zichzelf de schuld geven en minder mogelijkheden beschrijven om met de conflicten om te gaan dan 10 tot 12-jarige kinderen (Grych, 1998; Jouriles, e.a., 2000). El-Sheikh & Cheskes (1995) stellen dat 6 en 7-jarigen tussenkomen in een conflict door partij te kiezen voor één van de ouders. In de late kindertijd en de adolescentie is de reactie van de kinderen eerder passief en gaat ze soms gepaard met dysforie en depressie.

3.1.3. Coping

Kinderen beschikken over voldoende capaciteiten om te reageren op (on)verwachte gebeurtenissen. Toch kan worden gesteld dat wanneer kinderen ouderlijk partnergeweld waarnemen ze machteloos staan: zo hebben ze bijvoorbeeld niet de lichamelijke kracht om geweld te stoppen. Tussenkomen in ouderlijke conflicten kan voor het kind zelf een risico inhouden; het geweld kan zich immers verplaatsen naar het kind zelf. (Fosco, e.a., 2007) Kinderen kunnen op verschillende manieren omgaan met ouderlijke conflicten. Enerzijds kunnen ze gebruik maken van lichamelijke en/of psychische coping, anderzijds kunnen ze een probleemgerichte en/of emotiegerichte coping hanteren.

Kinderen die gebruik maken van lichamelijke coping mengen zich in de ouderlijke conflicten om er zo een einde aan te maken. Vaak doen ze dit door te roepen naar hun vader, hem te slaan of weg te trekken van hun moeder. Kinderen proberen ook een einde te maken aan de conflicten door hulp buitenhuis te zoeken. Daarnaast gaan ze ook strategieën gebruiken waarmee ze zichzelf, hun broer(s)/zus(sen) en moeder in veiligheid kunnen brengen. Dit doen ze door vader zoveel mogelijk te vermijden, zeker wanneer er spanningen in de lucht hangen. Kinderen zullen ook veel tijd op hun kamer doorbrengen, of wanneer ze ouder zijn kiezen voor activiteiten buitenhuis. Deze manier van coping wordt ook beschreven

als probleemgerichte coping. In dit geval zal met het probleem worden omgegaan door een directe interventie of door alternatieve oplossingen te zoeken. (Margolin, e.a., 2001, in Grych & Fincham, (Ed.), 2001; McGee, 2000) Er wordt gesteld dat probleemgerichte coping nuttig is als mensen zelf de mogelijkheid hebben om het gestelde probleem op te lossen. Over ouders die ruzie maken of die elkaar fysiek aanvallen, heeft het kind nauwelijks controle. In dit verband kan worden gesteld dat probleemgerichte coping niet altijd nuttig is. (Margolin, e.a., 2001, in Grych & Fincham, (Ed.), 2001)

Kinderen die psychologische coping hanteren zullen vooral hun emoties uiten. Dit doen ze door te praten met andere kinderen, broers(s)/zus(sen), familieleden of teddyberen en huisdieren. Veel kinderen beschrijven dat het negeren van de gebeurtenissen een strategie wordt om te kunnen omgaan met stress als gevolg van conflicten. (McGee, 2000) Hierbij aansluitend kan worden gesproken van emotiegerichte coping zoals vermijding, selectieve aandacht en afstand nemen. (Margolin, e.a., 2001, in Grych & Fincham, (Ed.), 2001)

De manier van coping wordt grotendeels bepaald door het geslacht. Meisjes gaan, wanneer ze het gevoel hebben dat ze gedrag kunnen stellen dat hen controle geeft over het ouderlijk conflict, gebruik maken van probleemgerichte coping. Door deze manier van coping zullen ze eerder depressieve- en/of angstsymptomen vertonen. Het vermijden van conflicten zou bij hen leiden tot minder gedragsproblemen. Jongens maken eerder gebruik van het ventileren van emoties en wanneer ze de conflicten vermijden zullen ze depressieve symptomen vertonen. Bij hen zal de probleemgerichte coping leiden tot minder frequente gedragsproblemen. (Kerig, e.a., 1998, in Rossman, e.a., 2000)

3.2. Situationele- en contextuele invloeden

Kinderen kunnen worden blootgesteld aan verschillende vormen van ouderlijk partnergeweld. Zo zullen de intensiteit, de frequentie en de inhoud van de conflicten een invloed hebben op hun reacties. Ook de sociale omgeving van het gezin zal een belangrijke invloed hebben op hoe kinderen omgaan met dit soort van geweld. Hierbij kan gedacht worden aan de vormen van geweld die in het gezin voorkomen en de sociale omgeving waarin het gezin leeft.

3.2.1. Type van ouderlijk partnergeweld

De vorm van partnergeweld waaraan het kind wordt blootgesteld kan een risicofactor vormen. Bovendien zullen de frequentie, de intensiteit en duur van het geweld, de oplossing van het conflict en het feit of het conflict zich voor de ogen van het kind afspeelt een invloed hebben. (Margolin, e.a., 2001, in Grych & Fincham, (Ed.), 2001; Rossman, e.a., 2000) Verschillende van deze factoren werden onderzocht. Hierbij werd vastgesteld dat als de conflicten vaker optreden en er meer geweld wordt gebruikt, kinderen meer gedragsproblemen zullen vertonen. (Jouriles, e.a., 2001, in Grych & Fincham, (Ed.), 2001).

Ook de inhoud van het conflict kan een belangrijke risicofactor zijn: als ouders ruzie maken over de kinderen, zal dit bij de betrokken kinderen leiden tot gevoelens van schaamte en schuld. (Grych, 1998). Het oplossen van conflicten fungeert dan weer als protectieve factor. Kinderen die vaak getuige zijn van verbale agressie tussen hun ouders en die ook horen dat het conflict wordt opgelost, zullen minder tekenen van stress vertonen. (Rossman, e.a., 2000) Tenslotte kan worden gesteld dat het gebruik van voorwerpen en wapens tijdens conflicten een risicofactor is. (Jouriles, e.a., 2001, in Grych & Fincham, (Ed.), 2001)

Onderzoek richt zich ook op de verschillende vormen van geweld die voorkomen in hetzelfde gezin. Zo is er in gezinnen waar partnergeweld aanwezig is, vaak een overlap met andere vormen van geweld zoals kindermishandeling (McCloskey e.a., 1995; Jouriles, e.a., 2001, in Grych & Fincham, (Ed.), 2001; Cox, e.a., 2003). Algemeen wordt verondersteld dat het getuige zijn van één of andere vorm van geweld in de familiale omgeving een risicofactor vormt voor kinderen. Vooral de angst samenhangend met de onvoorspelbaarheid van het optreden van het geweld heeft hierbij een grote invloed. (Rossman, e.a., 2000).

3.2.2. Sociale omgeving

In heel wat onderzoek wordt er van uit gegaan dat sociale steun een belangrijke beschermende factor is bij kinderen die blootgesteld zijn aan stresserende invloeden. Onderzoek naar de invloed van sociale steun bij kinderen die getuige zijn van partnergeweld staat echter nog in de kinderschoenen. Bestaand onderzoek toont wel aan dat deze kinderen meer problemen ondervinden bij het aangaan van sociale relaties en dat hun probleemoplossende vaardigheden minder goed ontwikkeld zijn. (Rossman, e.a., 2000)

Uit het onderzoek van Graham-Bermann, e.a. (in druk, Rossman, e.a., 2000) blijkt dat steunende relaties gepaard gaan met minder gedragsproblemen. Natuurlijk kan hierbij worden opgemerkt dat deze steunende relaties minder frequent voorkomen in gezinnen waar geweld aanwezig is. (Rossman, e.a., 2000; Cox, e.a. 2003). Tenslotte kunnen ook sociaal-structurele factoren een invloed hebben. Zo zal een lage socio-economische status en een laag opleidingsniveau van de ouders een risicofactor vormen. Vaak hebben deze ouders ook weinig sociale ondersteuning en is er sprake van alcohol- en druggebruik. (Cox, e.a., 2003)

3.3. Besluit

Een aantal kenmerken van kinderen kunnen bepalen hoe ze reageren op conflicten. Het geslacht speelt hierbij een rol, hoewel de onderzoeksresultaten niet eenduidig zijn. De leeftijd bepaalt gedeeltelijk hoe het kind reageert op conflicten: zo hebben oudere kinderen meer cognitieve mogelijkheden ter beschikking. Daarnaast stellen verschillende onderzoekers ook dat copingstrategieën verschillen tussen meisjes en jongens. Verder toont onderzoek aan dat conflicten die handelen over opvoeding of onderwijs en conflicten die zich openlijk afspelen voor de kinderen een negatieve invloed hebben. De bredere sociale omgeving kan een rol

spelen: kinderen die buiten het gezin sociale steun vinden bij familieleden, vrienden of op school lopen minder risico.

Regelmatig werd aangehaald dat kinderen die werden blootgesteld aan ouderlijke conflicten een groter risico hebben op het optreden van (gedrags)problemen zoals externaliserende- en internaliserende problemen. Ook kunnen deze kinderen meer gebruik maken van agressie in sociale relaties.

4. GEVOLGEN

Het leven in een gezin met ouderlijke conflicten heeft een aantal gevolgen. Niet alleen worden kinderen blootgesteld aan de conflicten zelf, ook op lange termijn kunnen ze verschillende (gedrags)problemen ontwikkelen. Welke de gevolgen zijn van het getuige zijn van ouderlijke conflicten wordt in het hiernavolgende verder uitgediept.

Onderzoek toont aan dat geweld tussen ouders samengaat met heel wat aanpassingsproblemen bij de kinderen. (Cummings, e.a., 1994). Een mega-analytische studie werd uitgevoerd door Sternberg, e.a. (2005) aan de hand van de ruwe data van 15 studies om de effecten van het type geweld, de leeftijd en geslacht van het kind op de ontwikkeling van gedragsproblemen (door middel van de Children Behavior Checklist= CBCL) te onderzoeken. De analyse gaf aan dat kinderen (tussen 4 en 14 jaar) die getuige en/of slachtoffer waren van familiaal geweld niet meer klinisch significant externaliserend- en internaliserend probleemgedrag vertonen dan kinderen die geen geweld hebben ervaren. Ongeacht het type van misbruik, leeftijd, of geslacht behaalden een hoger aantal kinderen scores in de niet-klinische range dan in de klinische range. In de groep van kinderen die misbruikt of getuige waren, vertonen 28 tot 50% klinisch significante gedragsproblemen. Daarnaast werd geobserveerd dat de meerderheid van de kinderen die getuige zijn van familiaal geweld en/of slachtoffers zijn van fysiek misbruik geen gedragsproblemen vertonen. Dit zou kunnen verklaard worden door de hoge weerstand die deze kinderen hebben ontwikkeld. Maar het is niet uitgesloten dat sommige processen die deze kinderen helpen om zich succesvol aan te passen in de toekomst voor moeilijkheden kunnen zorgen. Binnen dit onderzoek werden bij 14-35% van de kinderen die niet blootgesteld zijn aan familiaal geweld eveneens gedragsproblemen terug gevonden. (Sternberg, e.a. 2005) Het is echter niet duidelijk of de onderzoekers een beroep hebben gedaan op data uit klinische settings of niet klinische settings.

4.1. Ouderlijk geweld en kindermishandeling

Het onderzoek van Kernic, e.a. (2003) toont aan dat er onderscheid moet worden gemaakt tussen kinderen die getuige zijn van geweld, kinderen die zelf mishandeld worden en kinderen die slachtoffer zijn van beide vormen van geweld. Uit de studie van bovenvermelde auteurs blijkt dat geweld op de moeder (door haar partner) een significant verband vertoont met gedragsproblemen van haar kinderen en dit in zowel de aan- als afwezigheid van kindermishandeling. Er werd vastgesteld dat kinderen die zijn blootgesteld aan partnergeweld, hogere scores behalen op de borderline klinische niveaus (T-scores boven 63; aanwezigheid van probleemgedrag) van externaliserend gedrag en op het totale probleemgedrag, gemeten door de CBCL. Kinderen die niet alleen getuige zijn, maar ook slachtoffer zijn van ouderlijk geweld vertonen meer borderline klinische niveau scores voor internaliserend gedrag, externaliserend gedrag en de totale gedragsproblemen in vergelijking met de normatieve vergelijkingpopulatie (Kernic, e.a., 2003). Deze resultaten zijn in tegenstelling tot de meta-analytische studie opgezet door Sternberg, e.a., (2005). Volgens deze onderzoekers vertoont de meerderheid van kinderen die getuige zijn van familiaal geweld en/of slachtoffers zijn van fysiek misbruik geen gedragsproblemen, hoewel een stijging van gedragsproblemen moeilijk te ontkennen is.

5. BESLUIT

Verschillende theoretische modellen proberen te verklaren hoe ouderlijke conflicten een invloed hebben op kinderen. Het cognitief-contextueel model van Grych & Fincham (1990) is hier een goed voorbeeld van. Ook de frequentie van de conflicten, de mate van agressie en de inhoud zullen een invloed hebben. Daarnaast zijn verschillende kindsgebonden factoren belangrijk. De leeftijd en het geslacht zullen bepalen hoe kinderen reageren. Zo hebben oudere kinderen meer mogelijkheden ter beschikken om met de conflicten om te gaan. Het geslacht zal vooral bepalen hoe kinderen reageren op de conflicten: meisjes eerder gebruik maken van probleemgerichte coping, terwijl jongens eerder gebruik maken emotionele expressie. Kinderen zullen ook proberen de conflicten te vermijden.

Wanneer kinderen frequent met ouderlijke conflicten worden geconfronteerd, kunnen er zich op termijn verschillende gedragsproblemen voordoen. Het gaat dan vooral om internaliserende- en externaliserende problemen. Wanneer ouders tijdens de conflicten ook agressie gebruiken, kunnen kinderen leren dat dit een manier is om met conflicten om te gaan en later zelf ook meer agressief gedrag gaan vertonen.

HOOFDSTUK 2: ONDERZOEKSMETHODE

1. DOELSTELLING VAN HET ONDERZOEK

Het onderzoek werd uitgevoerd op vraag van vzw Zijn een vereniging die aandacht besteedt aan (partner)geweld. Vanuit deze vereniging werd de vraag gesteld onderzoek te verrichten naar risico- en protectieve factoren bij kinderen die getuige zijn van partnergeweld. Op het moment van dit onderzoek werd ook nagegaan wat de gevolgen zijn voor deze kinderen. Omdat beide onderzoeken handelen over kinderen als getuige van geweld werd ervoor gekozen gebruik te maken van dezelfde onderzoeksgroep en vragenlijsten. Beide onderzoeken verschillen echter qua doel en onderzoeksvragen. Daarnaast worden er ook verschillende deelaspecten van de vragenlijst gebruikt (zie punt 3 onderzoeksinstrument, p...).

In verschillende onderzoeken wordt besproken dat de frequentie, de intensiteit en de duur van de ouderlijke conflicten een invloed hebben. (Margolin, e.a., 2001, in Grych & Fincham, (Ed.), 2001; Rossman, e.a., 2000). Jouriles, e.a. (2001, in Grych & Fincham, (Ed.), 2001) stelden vast dat als conflicten vaker optreden en er meer geweld wordt gebruikt, dit een invloed heeft op de kinderen in die zin dat ze meer gedragsproblemen zullen vertonen. Verder betreft het onderzoek naar de risico- en protectieve factoren gender en coping. Uit onderzoeken die worden beschreven in het literatuurgedeelte met betrekking tot de factor geslacht (zie 4.1.1.), kan niet worden afgeleid of geslacht een risico- dan wel een protectieve factor is. Wat wel duidelijk blijkt uit verschillende onderzoeken is dat deze factor een invloed heeft op de copingstrategie die het kind zal gebruiken (zie 4.1.3.). Elk kind zal een manier zoeken om met de ouderlijke conflicten om te gaan. In het onderstaande wordt toegelicht of de copingstrategieën een risicofactor zijn, dan wel het kind beschermen tegen de invloed van de ouderlijke conflicten. De volgende vormen van coping zijn belangrijk voor dit onderzoek: ventileren van emoties, vermijden van conflicten en probleemgerichte coping. Het gaat telkens om vormen van coping die een kind kan gebruiken, wanneer het wordt geconfronteerd met ouderlijke conflicten. Daarnaast zijn deze vormen van coping relatief eenvoudig te bevragen door middel van vragenlijsten.

1. ventileren van emoties:

Het onderzoek van Kerig e.a. (1998, in Rossman, e.a. 2000) toont aan dat deze manier van coping vooral door jongens wordt gebruikt. Margolin e.a. (2001, In Grych & Fincham, (ed.), 2001) verstaan onder het ventileren van emoties dat kinderen praten met vrienden en familieleden over de ouderlijke conflicten. Hierbij aansluitend kan worden gesteld dat het ventileren van emoties een protectieve factor is voor jongens.

2. vermijden van conflicten:

Bij meisjes fungeert het vermijden van conflicten als een protectieve factor, terwijl het bij jongens eerder een risicofactor is. Jongens gaan immers meer depressieve symptomen vertonen wanneer ze conflicten vermijden. (Kerig e.a. 1998, in Rossman, e.a., 2000)

3. probleemgerichte coping:

Net zoals in de literatuur (Margolin, e.a., 2001, In Grych & Fincham, (ed.), 2001) wordt met probleemgerichte coping verwezen naar het stellen van een directe interventie of het zoeken naar alternatieve oplossingen. Kering, e.a. (1998, In Rossman, e.a., 2000) gaan er vanuit dat vooral meisjes gebruik maken van probleemgerichte coping. Meisjes zullen depressieve- en angstsymptomen vertonen. Probleemgerichte coping is voor hen een risicofactor. Bij jongens is deze factor protectief, zij gaan minder gedragsproblemen vertonen (Kering, 1998, In Rossman, e.a., 2000).

Uit deze gegevens werden enkele hypothesen afgeleid:

1. Een toename in frequentie en intensiteit van de conflicten zal maken dat jongeren meer gedragsproblemen zullen vertonen.
2. Het ventileren van emoties is een protectieve factor voor jongens. Dit werd onderzocht aan de hand van "sociale coping" en "emotionele expressie" van de Utrechtse Coping lijst (UCL).
3. Bij meisjes fungeert het vermijden van conflicten als een protectieve factor, terwijl het bij jongens een risicofactor is. Het vermijden van conflicten werd in dit onderzoek geoperationaliseerd door "palliatieve coping" van de UCL.
4. Bij meisjes is probleemgerichte coping een risicofactor.
5. In de literatuur werd geen informatie gevonden over het gebruik van geruststellende gedachten als copingstijl. Binnen dit onderzoek werd wel nagegaan of ook deze vorm van coping een invloed heeft op de gevolgen van ouderlijke conflicten.

2. ONDERZOEKSGROEP

2.1. Selectie van de deelnemers

Voor het onderzoek werden vijf scholen uit Vlaams-Brabant en vijf scholen uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest schriftelijk gecontacteerd. Deze selectie is op toevallige basis gebeurd. De scholen werden, twee weken na het versturen van de uitnodiging, opgebeld met de vraag tot deelname. Twee scholen uit het Brusselse en één school uit Vlaams-Brabant waren bereid mee te werken. Rekening houdend met de prevalentiecijfers, waaruit blijkt dat een aanzienlijk aantal vrouwen geconfronteerd wordt met partnergeweld (20,9 % voor

seksuele agressie en 27,5% voor fysieke agressie), leek een steekproef van 100 respondenten aangewezen. Binnen deze steekproef werd verwacht dat 20 tot 30 % van de respondenten melding zou maken van ouderlijke conflicten (Vanthienen, 2002 a).

Er werd gekozen voor het Algemeen Secundair Onderwijs om stigmatisering van jongeren met lagere opleidingsniveaus tegen te gaan. Deze groep van respondenten was makkelijk bereikbaar en voldoende 'mondig' om een eigen mening te kunnen geven over partnergeweld.

2.2. Respondenten

In totaal namen 105 leerlingen waarvan 48 meisjes en 56 jongens (één respondent vulde het geslacht niet in) deel aan het onderzoek. Hiervan waren er 50 uit de twee Brusselse scholen en 55 uit Vlaams-Brabant.

3. ONDERZOEKSINSTRUMENT

Om de risico- en protectieve factoren te onderzoeken én om in kaart te brengen wat de gevolgen zijn van ouderlijk partnergeweld voor deze leeftijdsgroep werd gekozen voor de afname van een vragenlijst. De gehanteerde vragenlijst werd opgebouwd uit vier bestaande vragenlijsten: de Utrechtse Coping Lijst (UCL), de Children's Perception of Interparental Conflict Scale (CPIC), Youth Self Report Form (YSRF) en de Buss-Durkee Hostility Inventory (BDHI-D). Voor het onderzoek naar de risico-en protectieve factoren zijn de UCL, de YRF en de CPIC belangrijk. Omdat deze vragenlijst ook de gevolgen in kaart wil brengen, wordt in bijlage 1 de BDHI-D kort toegelicht.

Door de vragenlijsten onder te brengen in één vragenlijst konden verschillende factoren gelijktijdig worden bevraagd. Een vragenlijst is toegankelijker en minder tijdrovend dan een interview. Bovendien is een vragenlijst veel anoniemer, wat ook belangrijk kan zijn voor de respondent rekening houdend met de "gevoeligheid" van het onderzoeksthema. Ten slotte kan door middel van een vragenlijst een grotere populatie worden bereikt.

3.1. Utrechtse Coping Lijst (UCL)

De UCL heeft tot doel de wijze van coping van de respondent na te gaan. Er wordt in kaart gebracht hoe de persoon reageert op problemen en gebeurtenissen die op de één of andere manier om een aanpassing vragen. De UCL vat coping op als een persoonlijkheidsstijl wat inhoudt dat elke persoon over een aantal voorkeursstrategieën zal beschikken wanneer hij/zij geconfronteerd wordt met een probleem. Deze vragenlijst bevat 47 items en zeven subschalen die telkens een verschillende copingstrategie bevragen. Per item moet de respondent, aan de hand van vier keuzemogelijkheden (zelden of niet; soms; vaak; zeer

vaak), één antwoord aankruisen dat op hem of haar meestal van toepassing is. (Scheurs e.a., 1993)

Er werd gekozen voor de UCL omdat deze vragenlijst verschillende copingstijlen nagaat. Op deze manier kunnen verschillende vormen van coping worden bevraagd bij eenzelfde respondent. De UCL heeft normen vanaf 14 jaar waardoor hij bruikbaar is voor deze doelgroep. Daarnaast is deze vragenlijst voldoende onderzocht op interne consistentie (tabel 1 in bijlage 2) en betrouwbaarheid (tabel 2 in bijlage 2).

Voor de interne consistentie en test- hertest betrouwbaarheid werd gekeken naar de resultaten van schoolverlaters, omdat ook in dit onderzoek werd gewerkt met jongeren die in het laatste jaar van het secundair onderwijs zitten. Zowel voor de interne consistentie als de betrouwbaarheid werden de resultaten goed bevonden en dit ook voor schalen met beperkte items (zoals de schaal emotionele expressie). (Scheurs e.a., 1993)

In kader van dit onderzoek werd gekozen voor vier copingstrategieën: geruststellende gedachten, palliatieve coping, expressie van emoties en het zoeken van sociale steun. Deze vier copingstrategieën werden ook in de literatuur beschreven (zie 4.1.3. van de literatuurstudie), maar de benamingen van de copingstrategieën verschillen met die van de UCL. In de literatuur is sprake van het uiten van emoties. Dit kwam het best overeen met de items die expressie van emoties en die sociale coping meten. Het vermijden van conflicten was het best vergelijkbaar met de items die palliatieve coping in kaart brengen. Bij deze manier van coping zal de persoon afleiding zoeken of activiteiten uitvoeren om niet aan het probleem te hoeven denken. De copingdimensie geruststellende gedachten werd in de literatuur niet beschreven. Deze manieren van coping werden in kaart gebracht, omdat kinderen die getuige zijn van ouderlijke conflicten de meeste toegang hebben tot deze wijzen van coping. Drie andere copingstijlen werden niet opgenomen: actief aanpakken, passief reactiepatroon en vermijden. De voornaamste reden hiervoor is dat deze stijlen niet werden beschreven in de literatuur. Daarnaast bevatten veel van deze items gedragingen die voor kinderen moeilijk uit te voeren zijn als de ouders ruzie maken (zoals verschillende mogelijkheden bedenken om de problemen op te lossen, toegeven aan de andere,...). De vier copingstrategieën, opgenomen in deze vragenlijst, en de bijhorende items worden weergegeven in bijlage 3.

3.2. Children's Perception of Interparental Conflict Scale (CPIC)

De CPIC (Grych, Seid, & Fincham, 1992) is een vragenlijst die peilt naar de manier waarop kinderen de ouderlijke conflicten waarnemen. Deze vragenlijst is nuttig voor het onderzoek omdat hiermee in kaart wordt gebracht welke jongeren geweld melden, wat de aard van het geweld is tussen de ouders (fysiek geweld of verbale agressie) en hoe deze kinderen omgaan met het geweld tussen hun ouders. De vragenlijst bestaat uit 49 items en gaat tien dimensies na met betrekking tot ouderlijke conflicten: frequentie, intensiteit, inhoud

van de conflicten, oplossing, de mate van dreiging die van de conflicten uitgaat, handelen de conflicten over de kinderen of niet, stabiliteit, triangulatie, de manier van coping die het kind gebruikt en het zichzelf de schuld geven (Bickham & Fiese, 1997). Het kind kan op elk van de vragen een antwoord geven aan de hand van drie keuzemogelijkheden: juist, soms juist en niet juist. Deze vragenlijst kan worden afgenomen vanaf negen jaar. In de studie van Bickham & Fiese (1997) werd onderzoek verricht naar de bruikbaarheid van de vragenlijst bij oudere adolescenten (17-21 jaar). Dit onderzoek toonde aan dat deze vragenlijst geschikt is voor deze leeftijdsgroep.

Voor dit onderzoek werd de bestaande Engelstalige vragenlijst vertaald. De volgende dimensies, die ook beschreven zijn in het literatuurgedeelte (punt 4.2.1. en 4.1.3.), werden bij de jongeren bevraagd: frequentie, intensiteit en coping (bijlage 4). De dimensies frequentie en intensiteit zijn belangrijk omdat zo een idee wordt verkregen welke kinderen geconfronteerd worden met ouderlijke conflicten en er een duidelijk beeld kan gevormd worden van het soort geweld dat de ouders gebruiken. Tenslotte is ook de coping belangrijk omdat er wordt na gegaan hoe kinderen reageren op de conflicten.

De interne validiteit werd door Grych e.a. (1992) als aanvaardbaar beschouwd en dit zowel tijdens een eerste onderzoek (sample 1 in tabel 3, bijlage 5), als tijdens een tweede onderzoek (sample 2 in tabel 3, bijlage 5).

3.3. Youth Self Report Form (YRF)

De YRF peilt naar de competenties van jongeren en brengt een breed spectrum van probleemgedrag in kaart. Deze vragenlijst wordt ingevuld door de jongere zelf en kan worden afgenomen vanaf de leeftijd van 11 jaar. De items die peilen naar de aanwezigheid van gedragsproblemen worden volledig opgenomen in dit onderzoek, omdat ze een beeld kunnen geven van internaliserende of externaliserende problemen. De items die de gedragsproblemen bevragen worden weergegeven in bijlage 6. Ze kunnen worden ondergebracht in acht schalen: teruggetrokken, lichamelijke klachten, angstig/depressief, sociale problemen, denkproblemen, aandachtsproblemen, delinquent gedrag en agressief gedrag. Voor jongens is er nog een negende schaal: zelfdestructief/identiteitsproblemen. De items worden beantwoord aan de hand van drie antwoordmogelijkheden namelijk: niet van toepassing, soms van toepassing en duidelijk van toepassing. (Oosterlaan & Veerman, 2002 In Kievit, Tak & Bosch (Red.), 2002) De vragen die peilen naar de competentie van de jongeren werden niet opgenomen in dit onderzoek naar partnergeweld. Deze gaan onder andere de schoolse prestaties na.

Ook van deze vragenlijst werd de interne consistentie en de betrouwbaarheid onderzocht. Deze resultaten worden weergegeven in tabel 1 (bijlage 7) en tabel 2 (bijlage 7).

3.4. Opstellen van de vragenlijst

In eerste instantie werd een beperkt aantal demografische gegevens verzameld: het geslacht, de leeftijd en het gezin waarin de jongere de meeste tijd doorbrengt. Om te kunnen bepalen of de jongere schoolgaand was in Vlaams-Brabant of in Brussel werd gevraagd om te noteren in welke school de jongere onderwijs liep.

Omdat de vragenlijst (bijlage 8) bestond uit een groot aantal items (224 items) werden de UCL, de YRF, de CPIC en de BDHI-D opgesplitst zodat elke pagina een reeks items bevatte van één van deze vragenlijsten. Hiermee wilden we het voor de jongere aangenamer maken, zodat deze wat afwisseling had bij het beantwoorden van de items. Er werd beslist de items niet te nummeren omdat dit de jongere zou kunnen demotiveren. De vragenlijst werd voorgesteld als een vragenlijst die naar geweld in het algemeen peilt. Daarom werd er voor gekozen om een aantal items op te nemen in de vragenlijst die verwezen naar geweld in de maatschappij en de media en die de beleving van de jongeren hieromtrent in kaart brachten. Deze items werden niet verwerkt omdat deze geen directe relevantie hadden voor het onderzoek naar risico- en protectieve factoren bij jongeren die met ouderlijk geweld geconfronteerd werden. In bijlage 9 zijn deze items opgenomen.

3.5. Afnameprocedure

Zoals reeds gemeld werden verschillende scholen gecontacteerd. De deelnemende scholen beslisten zelf wanneer voor hen het meest geschikte moment was voor de afname. Meestal was dit op een studiemoment of tijdens een vrij lesuur. Om misverstanden te vermijden en bijkomende uitleg te kunnen geven aan de leerlingen waren we zelf ook aanwezig op het moment van de afname.

Eerst werd een korte inleiding gegeven over het doel van het onderzoek. Hierbij werd telkens benadrukt dat de vragenlijst volledig anoniem was. Tijdens de afname werden vragen van leerlingen beantwoord. Na afloop werden alle respondenten en ook de directie van de scholen bedankt voor hun medewerking.

4. ANALYSE

De vragenlijst werd ingevuld door 105 leerlingen. Binnen dit onderzoek werd enkel gebruik gemaakt van vragenlijsten waarbij de respondent aangaf het merendeel van de tijd door te brengen in het gezin bestaande uit zijn biologische ouders of één biologische ouder en

een partner. Wanneer de respondent aangaf te verblijven in een gezin anders dan de omschreven samenlevingsvormen (bijlage 8: vragenlijst), ging het in de meeste gevallen om één oudergezinnen.

Jongeren geboren vóór 1988 kwamen niet in aanmerking. Reden hiervoor was het gebruik van de YRF. Deze vragenlijst heeft enkel normen tot 18 jaar. Voor de 72 overblijvende respondenten werden de afgenomen vragenlijsten gescoord en geïnterpreteerd volgens de overeenkomstige normen. Voor een overzicht van de normen UCL wordt verwezen naar bijlage 10.

Voor de CPIC werden geen normen teruggevonden. Daarom werd voor elke dimensie het aantal items in kaart gebracht, zodat kon worden bepaald wat de minimum- en maximumscore is die een respondent kan behalen op elk van deze dimensies. Per dimensie werd gekeken naar de inhoud van de items. Op basis hiervan hebben we de score onderverdeeld in klassen, waarbij onderstaande redenering werd gevolgd:

Jongeren die op de dimensie frequentie een ruwe score behaalden van vijf tot en met zeven gaven aan nauwelijks geconfronteerd te worden met geweld. Een ruwe score van 8 of meer op de dimensie frequentie betekende dat er ouderlijke conflicten en geweld in het gezin aanwezig waren. Wanneer er een ruwe score van 12 of meer werd behaald, kon ervan worden uitgegaan dat het geweld herhaaldelijk voorkwam.

Als op de dimensie intensiteit een ruwe score werd behaald gelegen tussen 6-9, was er nauwelijks sprake van verbale- en/of fysieke agressie tussen de ouders. Een ruwe score van 10 en meer op deze dimensie verwijst naar de aanwezigheid van fysieke- en/of verbale agressie. Als de jongere een ruwe score van 15 of meer behaalde, was er sprake van verbale agressie (ouders die roepen en schelden) en fysiek geweld waarbij de ouders elkaar duwden of sloegen en voorwerpen naar elkaar gooiden.

Jongeren die een ruwe score behaalden, gelegen tussen 6 en 9 op de copingdimensie gaven hiermee aan dat ze konden omgaan met de conflicten tussen hun ouders. Een ruwe score van 10 of meer toonde aan dat jongeren moeilijk konden omgaan met de conflicten. Wanneer jongeren een ruwe score van 15 of meer behaalden μ betekende dit dat ze weinig mogelijkheden hadden om met deze conflicten om te gaan.

Voor de uiteindelijke analyse van de resultaten werd gebruik gemaakt van de Mann-Whitney test. Deze test gaat na of twee onafhankelijke populaties afkomstig zijn uit dezelfde populatie. Siegel & Castellan (1988) stellen dat deze test een goed alternatief is voor de parametrische t-test. Daarnaast is deze test bruikbaar voor variabelen die niet van intervalniveau zijn. Wanneer geen gebruik kon worden gemaakt van deze test werd gebruik gemaakt van kwalitatief beschrijvend onderzoek. Binnen dit onderzoek werd een inventarisatie

gemaakt van gevoelens, ideeën, problemen en manier van coping bij jongeren die ouderlijke conflicten melden en dit vanuit het standpunt van de jongeren (Baarda, e.a., 2005).

5. KENMERKEN VAN HET ONDERZOEK

Vooraleer wordt overgegaan tot de bespreking van de resultaten worden enkele kenmerken van het onderzoek besproken. De vragenlijsten werden afgenomen bij een niet-klinische populatie. In tegenstelling tot de onderzoeken beschreven in de literatuur gaat het hier om een bevraging bij de jongeren zelf. Op deze manier wordt de beleving van ouderlijke conflicten door de jongeren zelf in kaart gebracht. Daarnaast wordt nagegaan hoe deze jongeren omgaan met deze conflicten: wat is de manier van coping en welke invloed heeft dit op de gevolgen van ouderlijke conflicten? Tenslotte kan er ook een effect op lange termijn zichtbaar zijn omdat in dit onderzoek adolescenten als doelgroep had.

HOOFDSTUK 3: RESULTATEN

1. DEMOGRAFISCHE GEGEVENS

Vooraleer de resultaten worden besproken, worden enkele demografische gegevens beschreven.

Van de 72 respondenten zijn er 39 jongens (54,2%) en 33 meisjes (45,8%). Voor de jongens bedraagt de gemiddelde leeftijd 17,5 jaar (standaardafwijking = .506) en voor de meisjes 17,3 jaar (standaardafwijking = .585).

Alle respondenten volgen het laatste jaar ASO waarvan 46 leerlingen uit Vlaams-Brabant (63,9 %) en 26 leerlingen uit Brussel (36,1%). 86,1% van de leerlingen woont bij de biologische ouders (N= 62), 9,7% leeft bij de biologische moeder en stiefvader (N= 7), 2,8% wonen in bij hun biologische moeder en partner (N= 2) en één jongere verblijft bij de biologische vader en stiefmoeder (1,4%).

2. PREVALENTIE VAN OUDERLIJKE CONFLICTEN

2.1. Frequentie van ouderlijke conflicten

Er wordt nagegaan in hoeverre de respondenten ouderlijke conflicten melden. Hierbij wordt een opsplitsing gemaakt in drie groepen: jongeren die weinig conflicten melden (lage frequentie), jongeren die regelmatig conflicten waarnemen (gemiddelde frequentie) en jongeren die herhaaldelijk ouderlijke conflicten meemaken (hoge frequentie).

In deze niet-klinische populatie melden 16 jongeren (22,2%) dat hun ouders herhaaldelijk conflicten hebben (tabel 1).

Tabel 1: frequentie van conflicten

	Aantal personen (percentage)
Lage frequentie	N= 28 (38,9%)
Gemiddelde frequentie	N= 28 (38,9%)
Hoge frequentie	N= 16 (22,2%)

2.2. Frequentie van ouderlijke conflicten in functie van het geslacht.

Tabel 2: frequentie van conflicten in functie van het geslacht

	Lage frequentie	Gemiddelde frequentie	Hoge frequentie
Jongens	41,0% (N= 16)	41,0% (N= 16)	17,9% (N= 7)
Meisjes	36,4% (N= 12)	36,4% (N= 12)	27,3% (N= 9)

Aan de hand van de Mann-Whitney test wordt nagegaan of er een significant verschil is tussen meisjes en jongens: er is geen significant verschil tussen meisjes ($Mdn= 2$) en jongens ($Mdn= 2$) wat betreft de frequentie van ouderlijk geweld ($U= 583,2$; n.s).

2.3. Intensiteit van agressie tijdens de conflicten

Zoals reeds vermeld wordt de intensiteit van de conflicten bepaald door de mate van verbale- en fysieke agressie. Hier wordt dezelfde indeling gebruikt als bij de frequentie van de ouderlijke conflicten (tabel 3).

Tabel 3: intensiteit van de agressie tijdens de conflicten

	Aantal personen (percentage)
Lage intensiteit	N= 34 (47,2%)
Gemiddelde intensiteit	N= 34 (47,2%)
Hoge intensiteit	N= 4 (5,6%)

Slechts vier respondenten geven aan dat de conflicten zeer ernstig zijn en met fysieke agressie (zoals voorwerpen breken of gooien en de partner slaan of schoppen) samengaan. Bij 34 jongeren treedt geen geweld op, terwijl bij de overige groep de ouders af en toe intensere conflicten hebben.

2.4. Intensiteit van agressie tijdens de conflicten in functie van het geslacht

Evenveel meisjes ($N= 2$) als jongens ($N= 2$) geven aan dat de ouderlijke conflicten hevig zijn. De meerderheid van de jongens ($N= 21$) meldt dat hun ouders nauwelijks agressie gebruiken, terwijl de meerheid van de meisjes ($N= 18$) aangeeft dat hun ouders soms (verbale) agressie gebruiken (tabel 4).

Tabel 4: intensiteit van de agressie tijdens de conflicten volgens geslacht

	Lage intensiteit	Gemiddelde intensiteit	Hoge intensiteit
Jongens	53,8% (N= 21)	41,0% (N= 16)	5,1% (N= 2)
Meisjes	39,4% (N= 13)	54,5%(N= 18)	6,1% (N= 2)

Er wordt nagegaan of er een significant verschil is tussen meisjes ($Mdn= 2$) en jongens ($Mdn= 2$). Ook hier wordt geen significant verschil gevonden tussen beide geslachten ($U= 552,5$; ns).

3. VOORKOMEN VAN COPINGSTIJLEN EN COPINGPATRONEN

In dit onderdeel wordt in kaart gebracht wat de frequentie is van de verschillende copingstijlen. Er wordt nagegaan of er een verschil is tussen meisjes en jongens wat betreft de gehanteerde stijl en wat de meest voorkomende copingpatronen zijn, dit in de totale populatie en in functie van het geslacht.

3.1. Sociale coping

Jongeren die sociale coping gebruiken delen hun zorgen met anderen. Binnen deze groep gebruiken de meeste jongeren af en toe deze vorm van coping (52,2%). Een minderheid vertelt amper zijn zorgen en problemen aan de anderen (16,7% voor zeer laag en laag). 30,5% (voor hoog en zeer hoog) van deze groep deelt heel vaak de problemen met mensen in de omgeving.

Tabel 5: voorkomen van **sociale coping**

	Aantal personen (percentage)
Zeer laag	N= 4 (5,6%)
Laag	N= 8 (11,1%)
Gemiddeld	N= 38 (52,8%)
Hoog	N= 16 (22,2%)
Zeer hoog	N= 6 (8,3%)

In tabel 6 wordt het voorkomen van deze vorm van coping weergegeven in functie van het geslacht. De meerderheid van de meisjes en jongens hebben een gemiddelde score (respectievelijk 51,5% en 53,8%). Bij de jongens zijn er meer personen die weinig gebruik maken van sociale coping (12,9% voor zeer laag en laag) en dit ten opzichte van 33,4% (voor hoog en zeer hoog) die hier veel gebruikt van maakt. Bij de meisjes maakt de meerderheid frequent gebruik van sociale coping (27,3%) en dit ten opzichte van 21,2% (voor zeer laag en laag) die er weinig of niet gebruik van maken. Aan de hand van de Mann-Whitney wordt nagegaan of er een significant verschil is tussen meisjes ($Mdn= 3$) en jongens ($Mdn= 3$). Deze verwachting wordt niet bevestigd ($U= 597,5$; ns).

Tabel 6: frequentie van **sociale coping** in functie van geslacht

	Jongens	Meisjes
Zeer laag	N= 1 (2,6%)	N= 3 (9,1%)
Laag	N= 4 (10,3%)	N= 4 (12,1%)
Gemiddeld	N= 21 (53,8%)	N= 17 (51,5%)
Hoog	N= 12 (30,8%)	N= 4 (12,1%)
Zeer hoog	N= 1 (2,6%)	N= 5 (15,2%)

3.2. Expressie van emoties als copingstijl

Met deze copingstijl laten jongeren hun ergernis of kwaadheid blijken. Slechts twee personen (2,8% voor zeer laag en laag) maken geen gebruik van deze vorm van coping. 48,6% geeft aan soms zijn gevoelens te uiten, terwijl de meerderheid aangeeft altijd de emoties te uiten (50,6% voor hoog en zeer hoog).

Tabel 7: voorkomen van **expressie van emoties**

	Aantal personen (percentage)
Zeer laag	N= 1 (1,4%)
Laag	N= 1 (1,4%)
Gemiddeld	N= 35 (48,6%)
Hoog	N= 26 (38,1%)
Zeer hoog	N= 9 (12,5%)

Wanneer wordt gekeken naar verschillen in geslacht (tabel 8) valt op dat jongens (53,9 % hoog en zeer hoog) regelmatig gebruik maken van emotionele coping. Twee meisjes (6,0% zeer laag en laag) laten weinig hun gevoelens zien, terwijl 42,4% (hoog en zeer hoog) dit wel regelmatig doet. Door middel van de Mann-Whitney wordt nagegaan of er een significant verschil is tussen meisjes ($Mdn= 3$) en jongens ($Mdn= 4$). Ook hier wordt geen significant verschil gevonden ($U= 594,0$; ns).

Tabel 8: frequentie van **emotionele expressie** in functie van geslacht

	Jongens	Meisjes
Zeer laag	N= 0	N= 1 (3,0%)
Laag	N= 0	N= 1 (3,0%)
Gemiddeld	N= 18 (46,2%)	N= 17 (51,5%)
Hoog	N= 18 (46,2%)	N= 8 (24,2%)

Zeer hoog	N= 3 (7,7%)	N= 6 (18,2%)
-----------	-------------	--------------

3.3. Palliatieve coping

Palliatieve coping gaat na in hoeverre de persoon afleiding zoekt bij problemen. Ook hier behaalt de meerderheid een gemiddelde score (61,1%). 15,3% (voor zeer laag en laag) zal geen afleiding zoeken en 23,9% zal veelvuldig gebruik maken van deze vorm van coping.

Tabel 9: voorkomen van **palliatieve coping**

	Aantal personen (percentage)
Zeer laag	N= 2 (2,8%)
Laag	N= 9 (12,5%)
Gemiddeld	N= 44 (61,1%)
Hoog	N= 12 (18,1%)
Zeer hoog	N= 4 (5,8%)

De meerderheid van de meisjes (66,7%) en jongens (56,4%) maakt soms gebruik van deze vorm van coping (61,1%). 18% van de jongens (zeer laag en laag) zal weinig afleiding zoeken, terwijl 25,6% (hoog en zeer hoog) dit veelvuldig zullen doen. Slechts 12,1% (zeer laag en laag) van de meisjes gebruiken geen palliatieve coping, terwijl 21,3% (hoog en zeer hoog) van de meisjes wel gebruik maken van deze stijl. Aan de hand van de Mann-Whitney kan worden vastgesteld dat er geen significant verschil is voor meisjes ($Mdn= 3$) en jongens ($Mdn= 3$) ($U= 637,5$; *ns.*).

Tabel 10: frequentie van **palliatieve coping** in functie van geslacht

	Jongens	Meisjes
Zeer laag	N= 1 (2,6%)	N= 1 (3,0%)
Laag	N= 6 (15,4%)	N= 3 (9,1%)
Gemiddeld	N= 22 (56,4%)	N= 22 (66,7%)
Hoog	N= 8 (20,5%)	N= 5 (15,2%)
Zeer hoog	N= 2 (5,1%)	N= 2 (6,1%)

3.4. Geruststellende gedachten als copingstijl

Er wordt nagegaan in hoeverre de persoon zichzelf moed inspreekt aan de hand van troostende en geruststellende gedachten. 33 personen (45,8%) stellen zichzelf af en toe gerust wanneer ze problemen hebben. 26,3% (zeer laag en laag) maakt weinig of geen gebruik van deze vorm van coping, terwijl 27,7% (hoog en zeer hoog) hier regelmatig gebruik van maakt.

Tabel 11: voorkomen van **geruststellende gedachten** als copingstijl

	Aantal personen (percentage)
Zeer laag	N= 5 (6,9%)
Laag	N= 14 (19,4%)
Gemiddeld	N= 33 (45,8%)
Hoog	N= 14 (19,4%)
Zeer hoog	N= 6 (8,3%)

Net zoals bij de vorige copingstijlen wordt nagegaan of er een significant verschil is tussen meisjes en jongens. Aan de hand van de frequentie in functie van geslacht (tabel 12) merken we dat de meerheid van de jongens zichzelf weinig zal geruststellen of moed inspreken (33,4% zeer laag en laag) en dit ten opzichte van 25,6% (hoog en zeer hoog) van de jongens die dit regelmatig doen. Bij de meisjes merken we dat 30,3% (hoog en zeer hoog) juist heel veel gebruik zal maken van troostende gedachten of zichzelf moed inspreekt, terwijl 18,2% (zeer laag en laag) hier geen gebruik van maakt. Er is geen significant tussen meisjes ($Mdn= 3$) en jongens ($mdn= 3$) ($U= 545,500$; ns).

Tabel 12: frequentie van **geruststellende gedachten** in functie van geslacht

	Jongens	Meisjes
Zeer laag	N= 4 (10,3%)	N= 1 (3,0%)
Laag	N= 9 (23,1%)	N= 9 (15,2%)
Gemiddeld	N= 16 (41,0%)	N= 17 (51,5%)
Hoog	N= 7 (17,9%)	N= 7 (21,2%)
Zeer hoog	N= 3 (7,7%)	N= 3 (9,1%)

3.5. Probleemgerichte coping

Hierbij wordt vooral bevraagd wat jongeren doen wanneer ze geconfronteerd worden met een ouderlijk conflict. Een lage score betekent dat de persoon juist veel gebruik maakt van deze vorm van coping, terwijl een hoge score betekent dat de personen hiervan weinig gebruik maakt. 76,4% van deze populatie zal af en toe wel eens tussenkomen of zullen afleiding zoeken. Slechts 9,7% zal weinig gebruik maken van probleemgerichte coping en 13,9% maakt hier frequent gebruik van.

Tabel 13: voorkomen van **probleemgerichte coping**

	Aantal personen (percentage)
Lage score	N= 10 (13,9%)
Gemiddelde score	N= 56 (76,4%)

Hoge score	N= 6 (9,7%)
------------	-------------

Zowel meisjes als jongens behalen voornamelijk een gemiddelde score op deze copingdimensie. Slechts 6,1% van de jongens maakt veel gebruik van probleemgerichte coping en 12,1% maakt weinig gebruik van deze copingvorm. Bij de meisjes merken we een omgekeerd patroon: 20,5% hanteert vaak een probleemgerichte coping terwijl 7,7% er weinig beroep op doet. Er wordt nagegaan of jongens (Mdn= 2) meer gebruik maken van deze vorm van coping dan meisjes (Mdn= 2). Aan de hand van de Mann-Whitney wordt een significant verschil gevonden ($U= 535,0$; $\alpha= .01$). Op basis van de rangen, kan worden besloten dat meisjes (Mean rank= 39,79) meer probleemgerichte coping hanteren.

Tabel 14: voorkomen van **probleemgerichte coping** in functie van geslacht

	Meisjes	Jongens
Lage score	N= 2 (6,1%)	N= 8 (20,5%)
Gemiddelde score	N= 27 (81,8%)	N= 29 (71,8%)
Hoge score	N= 4 (12,1%)	N= 2 (7,7%)

3.6. Copingpatronen

In dit onderdeel wordt een antwoord gegeven op de vraag welke copingpatronen het meeste voorkomen in de totale populatie. Telkens worden de twee copingstijlen samengenomen waarop de respondent een hoge of zeer hoge score heeft (voor de vier dimensies van de UCL) en/of een lage score voor probleemgerichte coping van de CPIC. Nadien wordt per geslacht dezelfde procedure herhaald.

In tabel 15 (bijlage 11) worden de copingpatronen weergegeven die worden teruggevonden in de populatie, telkens met het aantal personen die er gebruik van maken. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat er geen onderscheid wordt gemaakt tussen personen met een hoge en personen met een zeer hoge score.

Ook voor meisjes en jongens afzonderlijk wordt in kaart gebracht wat de meest voorkomende copingspatronen zijn (tabel 16, bijlage 12).

Uit beide tabellen kan worden afgeleid dat er verschillende copingpatronen kunnen voorkomen en dat er weinig verschillen zijn tussen meisjes en jongens. Veel jongeren maken gebruik van expressie van emoties, al dan niet in combinatie met een andere vorm van coping (N=24). Deze jongeren laten zien dat ze kwaad zijn en laten hun ergernis blijken. Opmerkelijk is dat slechts zes jongeren gebruik maken van probleemgerichte coping, terwijl dit toch een copingstijl is die jongeren kunnen gebruiken in direct contact met ouderlijke conflicten. Daarnaast zijn er ook 19 jongeren die geen voorkeur hebben voor een copingpatroon: deze jongeren behalen op de vijf copingdimensies een gemiddelde of lage score. Ten slotte zijn er 12 jongeren die op drie of meer copingdimensies een hoge of zeer hoge score bekomen.

4. ANALYSE MET DE YRF

4.1. Gerapporteerd probleemgedrag op de YRF in functie van frequentie van ouderlijke conflicten

In het volgende onderdeel wordt het probleemgedrag dat jongeren melden in kaart gebracht. Hierbij wordt gebruik gemaakt van alle jongeren die probleemgedrag melden: er wordt geen onderscheid gemaakt tussen een verhoging van borderline niveau (T-score= 60-65) of een klinisch significante verhoging (T-score= ≥ 65).

4.1.1. Voorkomen van probleemgedrag bij jongeren die geen ouderlijke conflicten melden

In de onderzochte groep meldt 38,9 % van de jongeren geen ouderlijke conflicten.

Tabel 17: gemeld probleemgedrag bij jongeren die geen ouderlijke conflicten melden (N=28)

Internaliserend probleemgedrag	N= 5
Internaliserend probleemgedrag en totale problemen	N= 1
Externaliserend probleemgedrag	N= 2
Externaliserend probleemgedrag en totale problemen	N= 2
Internaliserend-, externaliserend en totale problemen	N= 2
Geen problemen	N= 16

Binnen deze groep meldt de meerderheid van de jongeren geen probleemgedrag (N= 16). Een kleine groep meldt overwegend internaliserend probleemgedrag (N= 5). Slechts twee jongeren behalen een verhoging op de drie schalen.

Tabel 18: gemeld probleemgedrag in functie van geslacht bij jongeren die geen ouderlijke conflicten waarnemen

	Meisjes	Jongens
Internaliserend probleemgedrag	N= 2	N= 3
Internaliserend probleemgedrag en totale problemen	N= 0	N= 1
Externaliserend probleemgedrag	N= 0	N= 2
Externaliserend probleemgedrag en totale problemen	N= 0	N= 2
Internaliserend- externaliserend en totale problemen	N= 1	N= 1

Uit deze tabel kan worden afgeleid dat het voornamelijk de jongens zijn die probleemgedrag melden (N= 9).

4.1.2. Voorkomen van probleemgedrag bij jongeren die soms conflicten tussen de ouders waarnemen

Tabel 19: gemeld probleemgedrag bij jongeren die een gemiddelde frequentie van ouderlijke conflicten melden (N= 28)

Internaliserend probleemgedrag	N= 0
Internaliserend probleemgedrag en totale problemen	N= 1
Externaliserend probleemgedrag	N= 2
Externaliserend probleemgedrag en totale problemen	N= 2
Internaliserend-, externaliserend en totale problemen	N= 11
Geen problemen	N= 12

De meerderheid van de jongeren (N= 11) die probleemgedrag melden, geven aan heel wat gedragsproblemen te vertonen (verhoging op de drie schalen). In tabel 20 wordt een onderscheid gemaakt naar geslacht.

Tabel 20: gemeld probleemgedrag in functie van geslacht bij jongeren die soms ouderlijke conflicten waarnemen

	Meisjes	Jongens
Internaliserend probleemgedrag	N= 0	N= 0
Internaliserend probleemgedrag en totale problemen	N= 0	N= 1
Externaliserend probleemgedrag	N= 0	N= 2
Externaliserend probleemgedrag en totale problemen	N= 1	N= 1
Internaliserend- externaliserend en totale problemen	N= 5	N= 6

Uit tabel 20 blijkt dat vooral jongens probleemgedrag melden (N= 10), waarvan de meerderheid internaliserende-, externaliserende en totale gedragsproblemen melden.

4.1.3. Voorkomen van probleemgedrag bij jongeren die herhaaldelijk conflicten tussen de ouders waarnemen

Tabel 21: gemeld probleemgedrag bij jongeren die herhaaldelijk ouderlijke conflicten waarnemen (N= 16)

Internaliserend probleemgedrag	N= 1
Internaliserend probleemgedrag en totale problemen	N= 4
Externaliserend probleemgedrag	N= 0

Externaliserend probleemgedrag en totale problemen	N= 2
Internaliserend-, externaliserend en totale problemen	N= 4
Totaal probleemgedrag	N= 1
Geen problemen	N= 4

Twaalf jongeren melden gedragsproblemen, slecht vier die geen gedragsproblemen melden.

Tabel 22: gemeld probleemgedrag in functie van geslacht bij jongeren die herhaaldelijk ouderlijke conflicten waarnemen

	Meisjes	Jongens
Internaliserend probleemgedrag	N= 0	N= 1
Internaliserend probleemgedrag en totale problemen	N= 3	N= 1
Externaliserend probleemgedrag	N= 0	N= 2
Externaliserend probleemgedrag en totale problemen	N= 1	N= 1
Totale problemen	N= 1	N= 0
Internaliserend- externaliserend en totale problemen	N= 2	N= 2

Evenveel meisjes (N= 7) als jongens (N= 7) melden probleemgedrag: bij de meisjes worden overwegend internaliserende problemen gemeld; bij de jongens overwegend externaliserende problemen.

4.2. Gerapporteerd probleemgedrag op de YRF in functie van de intensiteit van de ouderlijke conflicten.

In dit onderdeel wordt nagegaan wat de mate van probleemgedrag is bij jongeren en dit in functie van de intensiteit van de agressie tijdens ouderlijke conflicten. Hierbij zijn vooral de jongeren die een hoge intensiteit melden belangrijk: de hypothese die hierbij wordt gesteld is of jongeren die een hoge intensiteit van geweld melden binnen de ouderlijke conflicten ook meer gedragsproblemen zullen vertonen.

4.2.1. Voorkomen van probleemgedrag bij jongeren die geen agressie melden tijdens de ouderlijke conflicten.

In deze groep melden de jongeren dat de ouders geen agressie gebruiken ten opzichte van elkaar als er een conflict is.

Tabel 23: gemeld probleemgedrag bij jongeren die geen agressie waarnemen (N= 28)

Internaliserend probleemgedrag	N= 4
Internaliserend probleemgedrag en totale problemen	N= 2
Externaliserend probleemgedrag	N= 3
Externaliserend probleemgedrag en totale problemen	N= 4
Internaliserend-, externaliserend en totale problemen	N= 4
Totaal probleemgedrag	N= 0
Geen problemen	N= 17

Bij deze groep vertoont ongeveer de helft probleemgedrag (N= 18), waarbij evenveel internaliserend- als externaliserend probleemgedrag worden gemeld.

Tabel 24: gemeld probleemgedrag in functie van geslacht bij jongeren die geen agressie waarnemen

	Meisjes	Jongens
Internaliserend probleemgedrag	N= 3	N= 1
Internaliserend probleemgedrag en totale problemen	N= 0	N= 2
Externaliserend probleemgedrag	N= 0	N= 3
Externaliserend probleemgedrag en totale problemen	N= 2	N= 2
Totale problemen	N= 0	N= 0
Internaliserend- externaliserend en totale problemen	N= 2	N= 2

Voornamelijk jongens melden probleemgedrag (N= 10); met overwegend externaliserende problemen (N= 5)

4.2.2. Voorkomen van probleemgedrag bij jongeren die soms agressie waarnemen tijdens de ouderlijke conflicten

Uit de antwoorden van deze jongeren kan worden afgeleid dat verbale of fysieke geweld zich wel eens kan voordoen, maar het is niet zo herhaaldelijk aanwezig als bij jongeren die een hoge intensiteit van agressie melden.

Tabel 25: *gemeld probleemgedrag bij jongeren die soms agressie waarnemen (N= 28)*

Internaliserend probleemgedrag	N= 2
Internaliserend probleemgedrag en totale problemen	N= 4
Externaliserend probleemgedrag	N= 0
Externaliserend probleemgedrag en totale problemen	N= 2
Internaliserend-, externaliserend en totale problemen	N= 11
Totaal probleemgedrag	N= 1
Geen problemen	N= 14

Ook hier vertoont de meerderheid van de jongeren gedragsproblemen (N= 20): de meerderheid behaalt een verhoging op de drie schalen (N= 11)

Tabel 26: *gemeld probleemgedrag in functie van geslacht bij jongeren die soms agressie waarnemen*

	Meisjes	Jongens
Internaliserend probleemgedrag	N= 1	N= 1
Internaliserend probleemgedrag en totale problemen	N= 3	N= 1
Externaliserend probleemgedrag	N= 0	N= 0
Externaliserend probleemgedrag en totale problemen	N= 0	N= 2
Totale problemen	N= 1	N= 0
Internaliserend- externaliserend en totale problemen	N= 5	N= 6

Evenveel jongens (N= 10) als meisjes (N= 10) melden probleemgedrag: jongens (N= 6) en meisjes (N= 5) behalen vooral verhogingen op de drie schalen; meisjes melden daarnaast ook internaliserende problemen.

4.2.3. Voorkomen van probleemgedrag bij jongeren die herhaaldelijk agressie waarnemen tijdens de ouderlijke conflicten

Slechts vier jongeren (twee meisjes en twee jongens) melden dat hun ouders herhaaldelijk voorwerpen naar elkaar gooien of breken tijdens de conflicten. Ook gebruiken de ouders regelmatig fysiek geweld.

Tabel 27: *gemeld probleemgedrag bij jongeren die herhaaldelijk agressie melden in functie van geslacht (N= 16).*

	Meisjes	jongens
Externaliserend probleemgedrag	N= 0	N= 1
Internaliserend- externaliserend	N= 1	N= 1

en totale problemen		
Geen problemen	N= 1	N= 0

Slechts één meisje meldt geen gedragsproblemen. Twee jongeren melden hebben verhogingen op de drie schalen.

4.3. Gerapporteerd probleemgedrag op de YRF rekening houdend met de copingstijl en de gemelde frequentie van conflicten.

Binnen dit onderdeel wordt enkel gebruik gemaakt van jongeren die veel conflicten melden en jongeren die geen of weinig ouderlijke conflicten melden. Telkens wordt per copingstijl gekeken welk probleemgedrag de jongeren melden. Binnen elke tabel wordt met afkortingen aangeduid om welk probleemgedrag het gaat:

- Intern: internaliserend probleemgedrag
- Extern: externaliserend probleemgedrag
- totaal: totale gedragsproblemen
- E.T.: externaliserend- en totaal probleemgedrag
- I.T.: internaliserend- en totaal probleemgedrag
- I.E.T.: internaliserend-, externaliserend- en totaal probleemgedrag
- I.E.: internaliserend- en externaliserend probleemgedrag

Een volledige weergave van het gemelde probleemgedrag, rekening houdend met het geslacht en de gemelde frequentie van conflicten wordt gegeven in bijlage ...

4.3.1. Voorkomen van probleemgedrag bij jongeren die geen ouderlijke conflicten melden, rekening houdend met de copingstijl.

1. sociale coping:

tabel 28: aantal jongeren die probleemgedrag melden en het aantal personen per geslacht op de dimensie sociale coping (N= 28)

Score	Meisjes		Jongens	
	Gebruik van sociale coping	Gemeld probleemgedrag	Gebruik van sociale coping	Gemeld probleemgedrag
Zeer laag	1	Geen probleemgedrag	1	Extern; intern
Laag	0		2	
Gemiddeld	7		9	9
Hoog	2	Intern; Intern	4	E.T.; intern
Zeer hoog	2		0	

Bij de jongen met een *zeer lage score* is er sprake van de externaliserende problemen. Van de jongens die een *lage score* behalen is er bij één persoon sprake van internaliserend gedrag. Beide meisjes die een *hoge score* behalen hebben internaliserende problemen. Van de vier jongens die een *hoge score* behalen meldt één persoon internaliserende problemen; de

andere persoon meldt externaliserende problemen en ook de schaal van de totale problemen laat een verhoging zien. De twee andere jongens die een *hoge score* behalen, de beide meisjes die een *zeer hoge score* behalen én het meisjes met een *zeer lage score* vertonen geen gedragsprobleem.

Vooral jongens melden probleemgedrag en dit ongeacht de score die ze behalen op deze dimensie.

2. expressie van emoties als copingstijl:

tabel 29: aantal jongeren die probleemgedrag melden en aantal personen per geslacht op de dimensie *expressie van emoties (N= 28)*

Score	Meisjes		Jongens	
	Gebruik expressie van emoties	Gemeld probleemgedrag	Gebruik expressie van emoties	Gemeld probleemgedrag
Zeer laag	1	Geen probleemgedrag	0	Geen probleemgedrag
Laag	0	probleemgedrag	0	probleemgedrag
Gemiddeld	8		7	
Hoog	3	Geen probleemgedrag	8	I.E.T;Extern;Extern;
Zeer hoog	0	probleemgedrag	1	I.T.;E.T.;Intern

Het meisjes dat een *lage score* behaalt op deze coping en de drie meisjes die een *hoge score* behalen melden geen gedragsproblemen. Bij de jongens die een *hoge score* behalen zijn er slechts drie die geen gedragsproblemen vertonen. Één persoon heeft een verhoging op de drie probleemgedragingen. Twee jongens melden enkel externaliserende problemen. Daarnaast is er nog één persoon die internaliserende problemen meldt met verhogingen op de schaal totale problemen en één jongen met verhogingen op de schalen externaliserende-, en totale gedragsproblemen. Tot slot is er nog één jongen die een *zeer hoge score* heeft op de deze dimensie en enkel internaliserende problemen meldt.

Meer jongens (N= 9) dan meisjes (N= 3) maken gebruik van deze copingstijl. Bij de meisjes meldt niemand gedragsproblemen, terwijl bij de jongens er slechts drie zijn die geen problemen melden. De meerderheid van de jongens meldt externaliserende problemen, twee melden internaliserende problemen.

3. palliatieve coping:

tabel 30: aantal jongeren die probleemgedrag melden en aantal personen per geslacht op de dimensie *palliatieve coping (N= 28)*

	Meisjes	Jongens

Score	Gebruik palliatieve coping	Gemeld probleemgedrag	Gebruik palliatieve coping	Gemeld probleemgedrag
Zeer laag	0	Geen	0	Geen
Laag	2	gedragsproblemen	2	gedragsproblemen
Gemiddeld	8		9	
Hoog	2	I.E.T.	4	I.E.T.; Extern; E.T.
Zeer hoog	0		1	

Geen enkele persoon met een *lage score* op deze dimensie meldt probleemgedrag, net zoals twee jongens en één meisje met een *hoge score*. Bij de drie overblijvende personen die een *hoge score* behalen is er één jongen en één meisje die verhogingen hebben op de drie probleemschalen. Tenslotte is er nog één jongen die een *hoge score* behaalt en enkel externaliserende problemen meldt. De jongen die een *zeer hoge score* behaalt meldt externaliserende problemen en heeft een verhoging op de schaal van de totale gedragsproblemen.

Van de jongeren die weinig ouderlijke conflicten melden zijn er slechts zeven die veel gebruik maken van palliatieve coping. Drie jongeren met een hoge score melden geen problemen. Vooral jongens melden externaliserende problemen.

4. geruststellende gedachten als copingstijl

tabel 31: aantal jongeren die probleemgedrag melden en aantal personen per geslacht op de dimensie *geruststellende gedachten* (N= 28)

Score	Meisjes		Jongens	
	Gebruik geruststellende gedachten	Gemeld probleemgedrag	Gebruik geruststellende gedachten	Gemeld probleemgedrag
Zeer laag	1	I.E.T.	1	I.T.;I.E.T.;intern;extern
Laag	3		3	
Gemiddeld	5		8	
Hoog	1	Intern	4	E.T.
Zeer hoog	2		0	

Van de meisjes die een (zeer) *lage score* behalen, melden er drie geen gedragsproblemen. Twee personen (één meisjes en één jongen) hebben verhogingen op de drie schalen. Één jongen meldt internaliserende problemen en heeft een verhoging op de schaal van de totale gedragsproblemen. Daarnaast is er nog één jongen die internaliserende problemen vertoont en één jongen die externaliserende problemen vertoont. Bij de personen die een *hoge score* behalen is er slechts één jongen die probleemgedrag meldt:

externaliserend probleemgedrag en totale gedragsproblemen. Tot slot zijn er nog twee meisjes die een *zeer hoge score* behalen: één van hen meldt internaliserende problemen.

Jongens maken meer gebruik van geruststellende gedachten als copingstijl. Jongens die een (zeer) lage score behalen, melden meer probleemgedrag (N= 4), ten opzichte van meisjes (N=1). Bij jongens leidt de afwezigheid van deze coping blijkbaar tot problemen. Bij een (zeer) hoge score kan het omgekeerde worden vastgesteld: slechts één jongen meldt problemen.

5. probleemgerichte coping

tabel 32: aantal jongeren die probleemgedrag melden en aantal personen per geslacht op de dimensie *probleemgerichte coping* (N= 28)

Score	Meisjes		Jongens	
	Gebruik probleemgerichte coping	Gemeld probleemgedrag	Gebruik probleemgerichte coping	Gemeld probleemgedrag
Laag	2	Geen probleemgedrag	5	I.T; Extern
Gemiddeld	9		11	
Hoog	1	Geen probleemgedrag	0	Geen probleemgedrag

Van de zeven personen die een *lage score* behalen op deze vorm van coping zijn er slechts twee jongens die probleemgedrag melden: één jongen meldt enkel externaliserende problemen, de andere meldt internaliserende problemen en heeft een verhoging op de schaal totaal probleemgedrag. Slechts één meisje behaalt een *hoge score*, maar meldt geen probleemgedrag.

4.3.2. Voorkomen van probleemgedrag bij jongeren die herhaaldelijk ouderlijke conflicten melden, rekening houdend met de copingstijl.

1. sociale coping:

tabel 33: aantal jongeren die probleemgedrag melden en aantal personen per geslacht op de dimensie *sociale coping* (N= 16)

Score	Meisjes		jongens	
	Gebruik sociale coping	Gemeld probleemgedrag	Gebruik sociale coping	Gemeld probleemgedrag
Zeer laag	1	Totaal; I.E.T.	0	I.E.T
Laag	2		1	
Gemiddeld	5		5	
Hoog	1	Geen probleemgedrag	1	Geen probleemgedrag
Zeer hoog	0		0	

Het meisje dat een *zeer lage score* behaalt, heeft een verhoging op de totale gedragsproblemen. Bij de groep met een *lage score* behalen de jongen en één meisje verhogingen op de drie probleemgebieden. Beide personen die een *hoge score* behalen melden geen probleemgedrag.

Slechts twee jongeren gebruiken meermaals sociale coping. Beiden melden geen problemen. Vier jongeren maken geen gebruik van deze coping: hiervan melden evenveel meisjes als jongeren gedragsproblemen.

2. expressie van emoties als coping als copingstijl:

tabel 34: aantal jongeren die probleemgedrag melden en aantal personen per geslacht op de dimensie *expressie van emoties* (N= 16)

Score	Meisjes		Jongens	
	Gebruik emotionele expressie	Gemeld probleemgedrag	Gebruik emotionele expressie	Gemeld probleemgedrag
Zeer laag	0	Geen probleemgedrag	0	Geen probleemgedrag
Laag	0		0	
Gemiddeld	6		5	
Hoog	1	I.E.T.; I.T.; I.E.T	2	E.T.
Zeer hoog	2		0	

Van de personen met een *hoge score* melden één meisje en één jongen probleemgedrag. Het meisje heeft verhogingen op de drie schalen die probleemgedrag nagaan; de jongen meldt externaliserende problemen met een verhoging op de schaal van de totale gedragsproblemen. Beide meisjes die een *zeer hoge score* behalen melden probleemgedrag: bij één meisje is er enkel een verhoging op de schaal internaliserende problemen en de totale problemen. De andere persoon heeft verhogingen op de drie schalen.

Alle jongeren die ouderlijke conflicten melden uiten hun emoties en hierbij is het opmerkelijk dat, op één jongen na, alle jongeren gedragsproblemen melden.

3. palliatieve coping

tabel 35: aantal jongeren die probleemgedrag melden en aantal personen per geslacht op de dimensie *palliatieve coping* (N= 16)

Score	Meisjes		Jongens	
	Gebruik van palliatieve coping	Gemeld probleemgedrag	Gebruik van palliatieve coping	Gemeld probleemgedrag
Zeer laag	0	I.E.	0	I.E.T.
Laag	1		1	
Gemiddeld	6		4	

Hoog	2	I.T.	2	I.T.
Zeer hoog	0		0	

Zowel het meisje als de jongen die *een lage score* behalen melden gedragsproblemen: bij het meisje merken we internaliserende- en externaliserende problemen; de jongen heeft op de drie schalen een verhoging. Bij de groep die *hoog scoort* is er één jongen en één meisje die geen problemen melden. Beide andere personen melden internaliserende problemen en een verhoging op de schaal van de totale problemen.

4. geruststellende gedachten

tabel 36: aantal jongeren die problemen melden en aantal personen per geslacht op de dimensie *geruststellende gedachten* (N= 16)

Score	Meisjes		Jongens	
	Gebruik geruststellende gedachten	Gemeld probleemgedrag	Gebruik geruststellende gedachten	Gemeld probleemgedrag
Zeer laag	0	I.T.	0	I.E.T.
Laag	1		2	
Gemiddeld	6		2	
Hoog	2	T.; I.T.	0	I.T.; E.T.
Zeer hoog	0		3	

Van de drie personen die een *lage score* behalen, meldt het meisje internaliserende problemen met een verhoging op de schaal totale problemen. De jongen behaalt verhogingen op de drie schalen. Beide meisjes die een *hoge score* behalen melden probleemgedrag: één meisje heeft enkel een verhoging op de schaal die totaal probleemgedrag in kaart brengt; terwijl het andere meisje daarnaast ook nog internaliserende problemen meldt. Tenslotte zijn er twee jongens die een *zeer hoge score* behalen én die probleemgedrag melden: beiden hebben een verhoging op de schaal van de totale problemen: één jongen meldt bijkomend internaliserende problemen, terwijl de andere jongen bijkomend externaliserende problemen meldt.

Zowel binnen de groep van jongeren met een hoge score als met een lage score melden twee personen geen problemen. Evenveel meisjes als jongens melden probleemgedrag, ongeacht de score, met overwegend internaliserende problemen.

5. probleemgerichte coping

tabel 37: aantal jongeren die probleemgedrag melden en aantal personen per geslacht op de dimensie *probleemgerichte coping* (N= 16)

Score	Meisjes		Jongens	
	Gebruik van probleemgerichte coping	Gemeld probleemgedrag	Gebruik probleemgerichte coping	Gemeld probleemgedrag
Laag	0	Geen	1	Geen

		probleemgedrag		probleemgedrag
Gemiddeld	9		8	
Hoog	2	T.; I.E.T.	0	Geen probleemgedrag

De jongen die probleemgerichte coping gebruikt (=lage score), meldt geen problemen terwijl zijn ouders toch herhaaldelijk conflicten hebben. Beide meisjes die deze coping niet gebruiken (=hoge score), melden dan weer wel problemen.

4.3.3. Besluit

Jongeren die *geen ouderlijke conflicten* melden maken gebruik van emotionele coping (N= 12), met een meerderheid aan jongens (N= 9). Opvallend is dat in de meerderheid van de gevallen de jongeren toch probleemgedrag melden en dit in afwezigheid van conflicten. Bij de jongeren die *herhaaldelijk conflicten* melden komen expressie van emoties en geruststellende gedachten het meeste voor. Evenveel meisjes als jongens maken gebruik van deze copingstijlen. Opmerkelijk is dat slecht één jongen gebruik maakt van probleemgerichte coping. Deze jongen meldt geen problemen, in tegenstelling tot de personen die geen gebruik maken van deze coping. Bij sociale coping merken we dat jongeren die van deze coping gebruik maken geen problemen melden en dit terwijl de jongeren die er geen gebruik van maken wel problemen melden. Bij de overblijvende vormen van coping is er sprake van probleemgedrag en dit zowel bij jongeren die wel én jongeren die geen gebruik maken van de copingstijlen.

4.4. Gerapporteerd probleemgedrag op de YRF rekening houdend met de copingpatronen en de gemelde frequentie van conflicten

Ook hier wordt enkel gebruik gemaakt van jongeren die weinig of geen ouderlijke conflicten melden en jongeren die herhaaldelijk ouderlijke conflicten waarnemen. Telkens wordt dan per copingspatroon in kaart gebracht wat het gerapporteerde probleemgedrag is. Omdat er verschillende copingpatronen voorkomen, worden enkel de copingstijlen besproken die frequent voorkomen. Het gaat hier om emotionele coping, al dan niet in combinatie met een andere copingstijl. Voor de volledigheid worden de andere copingstijlen weergegeven in bijlage 13.

4.3.1. Voorkomen van probleemgedrag bij jongeren die geen ouderlijke conflicten melden, rekening houdend met de copingpatronen.

1. emotionele expressie en probleemgerichte coping:

Drie jongens maken gebruik van deze twee copingstijlen wanneer er zich problemen of ouderlijke conflicten voordoen. Slechts één van hen meldt internaliserende problemen met een verhoging op de schaal van de totale gedragsproblemen.

2. expressie van emoties en sociale coping:
Dit copingpatroon wordt bij één jongen en één meisje teruggevonden. Enkel de jongen meldt internaliserende problemen.
3. emotionele coping en palliatieve coping:
Eén jongen gebruikt dit copingspatroon bij zorgen of problemen. Hij meldt internaliserende-en externaliserende problemen en heeft een verhoging op de schaal van de totale problemen.
4. expressie van emoties:
Twee meisjes en één jongen uiten hun gevoelens wanneer ze zorgen hebben. Enkel de jongen meldt internaliserende problemen.

4.3.2. Voorkomen van probleemgedrag bij jongeren die herhaaldelijk ouderlijke conflicten waarnemen, rekening houdend met de copingpatronen.

1. emotionele expressie:
Twee meisjes en één jongen maken gebruik van het uiten van emoties bij problemen. Beide meisjes hebben verhogingen op de schalen externaliserend/internaliserend gedrag en totaal probleemgedrag. Één meisje heeft verhogingen op alle schalen die het probleemgedrag in kaart brengen.

4.3.3. Besluit

Kinderen die geen ouderlijke conflicten melden gebruiken meer verschillende copingspatronen in vergelijking met kinderen die herhaaldelijk ouderlijke conflicten melden (zie bijlage 13). Negen jongeren die geen ouderlijke conflicten melden, maken gebruik van emotionele coping en dit ten opzichte van drie jongeren die herhaaldelijk ouderlijke conflicten melden. Vooral bij de jongeren die ouderlijke conflicten melden, leidt deze vorm van coping tot problemen.

HOOFDSTUK 4: BESPREKING

In dit onderzoek, uitgevoerd bij een niet-klinische populatie, meldt 22,2 % van de jongeren dat hun ouders herhaaldelijk conflicten hebben. Deze cijfers zijn lager dan de cijfers bekomen door Rosadoc (Vanthienen, 2002a), die een prevalentie van 31,7% meldt. Ook in deze studie ging het om een niet-klinische populatie, maar de cijfers zijn afkomstig van politiediensten. We kunnen stellen dat heel wat jongeren conflicten waarnemen tussen hun ouders. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat in dit onderzoek een onderscheid wordt gemaakt tussen de frequentie en de intensiteit van conflicten. Dit laatste geeft ons informatie over de agressie die wordt gebruikt. Vier jongeren (5,6%) geven aan dat hun ouders herhaaldelijk agressie gebruiken. Daarnaast geven nog 34 jongeren (47,2%) aan dat hun ouders wel eens agressie gebruiken. Met andere woorden: het aantal jongeren dat agressie waarneemt (totaal= 52,8%) is hoger dan het aantal jongeren dat niet geconfronteerd wordt met agressie (47,2%). Tussen meisjes en jongens werd er geen verschil gevonden in de rapportage van geweld.

Bij deze prevalentiecijfers kunnen enkele bedenkingen worden gemaakt. (1) De cijfers van Rosadoc zijn afkomstig van onderzoek bij vrouwen én mannen tussen de 20 en 40 jaar (Vanthienen, 2002a), terwijl hier de jongeren zelf respondent zijn. (2) In de vragenlijst werd er niet over partnergeweld gesproken, maar over ouders die ruzies en/of meningsverschillen hebben. Ouderlijke ruzies hoeven niet noodzakelijk geweld te omvatten, waardoor de kans bestaat dat de gevonden prevalentiecijfers geen exacte weergave zijn van het voorkomen van ouderlijk partnergeweld in de bevroegde populatie. Het kan aangewezen zijn in verder onderzoek de term ouderlijk partnergeweld te gebruiken. (3) De prevalentiecijfers werden berekend aan de hand van de score op CPIC. Voor deze vragenlijst werden geen normen gevonden waardoor een vergelijking met een normgroep niet mogelijk was. Hierdoor bestaat er een kans dat de gevonden cijfers een vertekend beeld geven. Toch kan de bedenking worden gemaakt of normen wel noodzakelijk zijn. Het kan immers moeilijk zijn te bepalen vanaf wanneer dit geweld voldoende ernstig is om een invloed te hebben op kinderen. We kunnen stellen dat ouderlijke ruzies die frequent optreden én hevig zijn altijd een invloed zullen hebben op de aanwezige kinderen.

In de literatuur werd geen consensus gevonden met betrekking het geslacht, maar werd er van uit gegaan dat ouderlijke conflicten voor meisjes en jongens een risico zijn. Ook in dit onderzoek melden meisjes en jongens gedragsproblemen. Opvallend is dat meer jongens probleemgedrag melden wanneer er geen ouderlijke conflicten aanwezig zijn. Meisjes daarentegen gaan probleemgedrag melden wanneer er wel ouderlijke conflicten zijn. Dit kan

betekenen dat meisjes gevoeliger zijn voor ouderlijke conflicten of dat jongens de ouderlijke conflicten minimaliseren of verzwijgen.

Verschillende copingstrategieën werden onderzocht omdat deze een belangrijke risico- of protectieve factor kunnen zijn voor jongeren die getuige zijn van ouderlijke conflicten. Expressie van emoties wordt door de meerderheid van de jongeren gebruikt, gevolgd door sociale coping en geruststellende gedachten. Jongeren maken weinig gebruik van palliatieve coping en probleemgerichte coping. In de handleiding van de UCL werden geen gegevens gevonden inzake het voorkomen van verschillende copingstijlen bij jongeren in een niet-klinische populatie. Hierdoor is het moeilijk een vergelijking te maken met de resultaten van dit onderzoek.

Onderzoeken tonen aan dat er verschillen zijn in copingstijl tussen meisjes en jongens (zie 4.1.3). Deze verschillen komen ook in dit onderzoek naar voor. Jongens maken meer gebruik van sociale coping, expressie van emoties en palliatieve coping. Toch zijn de gevonden verschillen niet significant. Een significant verschil wordt gevonden voor probleemgerichte coping: meisjes maken hier (althans wanneer de totale groep wordt bekeken) meer gebruik van dan jongens.

Binnen deze populatie komen ook verschillende copingpatronen naar voor. De meerderheid van de jongeren heeft echter geen voorkeur voor een bepaalde copingstijl (N= 31). Deze jongeren gebruiken ofwel meer copingstijlen afwisselend of hebben geen voorkeur voor een bepaald patroon. De meerderheid van de jongeren (N= 24) maakt gebruik van emotionele expressie en dit al dan niet in combinatie met een andere copingstijl (tabel 15). Tussen meisjes en jongens zijn er weinig verschillen vast te stellen (tabel 16) in gebruikte copingspatronen.

Aan de hand van de YRF werd nagegaan welk probleemgedrag de jongeren melden. In de eerste plaats werd hiermee **hypothese 1** (p 12) onderzocht, welke stelt dat een hoge intensiteit van agressie en een hoge frequentie van conflicten zal leiden tot meer probleemgedrag.

1. Jongeren die *geen ouderlijke conflicten melden en die geen agressie melden:* In de populatie melden 28 jongeren geen conflicten tussen hun ouders. Een kleine meerderheid van deze groep (N= 16) heeft geen gedragsproblemen. Twaalf jongeren melden wel gedragsproblemen: vooral jongens melden overwegend externaliserende gedragsproblemen. Binnen de groep van jongeren die geen ouderlijke agressie melden (N= 34) kan dezelfde trend worden opgemerkt: de helft van de jongeren meldt geen probleemgedrag. Wanneer wel probleemgedrag wordt gemeld gaat het om zowel internaliserend- als externaliserend probleemgedrag. Ook hier zijn het voornamelijk jongens die probleemgedrag melden.

2. Jongeren die *ouderlijke conflicten rapporteren en waarvan de ouders agressie gebruiken tijdens conflicten:* Binnen de groep van jongeren die ouderlijke conflicten melden, neemt het probleemgedrag toe. Zo zien we dat bij de jongeren waarvan de ouders

soms een conflict hebben (N= 28), de meerderheid probleemgedrag meldt (N= 16). Binnen de groep van jongeren waarvan de ouders herhaaldelijk ouderlijke conflicten hebben (N= 16), melden slechts vier jongeren geen probleemgedrag. De meerderheid binnen deze laatste groep meldt internaliserende- en externaliserende problemen. Evenveel meisjes als jongens melden gedragsproblemen. Deze trend merken we ook op bij jongeren die agressief gedrag melden tijdens de ouderlijke conflicten: jongeren waarvan de ouders wel agressie gebruiken, melden meer gedragsproblemen (N= 20 voor jongeren waarvan de ouders soms agressie gebruiken en N= 3 voor jongeren waarvan de ouders herhaaldelijk agressie gebruiken). Als de ouders soms agressief gedrag hanteren (N= 34), dan komen voornamelijk internaliserende- en externaliserende problemen voor (N= 11). Ook hier melden evenveel meisjes als jongens probleemgedrag. Meisjes melden vooral internaliserende problemen. Ten slotte zijn er nog vier jongeren die herhaaldelijke ouderlijke conflicten melden: drie van hen vertonen gedragsproblemen.

Uit deze gegevens kan worden besloten dat wanneer de ouderlijke conflicten toenemen, het gerapporteerde probleemgedrag door jongeren ook toeneemt. Toch moeten deze resultaten met enige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd, omdat geen gebruik werd gemaakt van statistische analyses. De kwalitatieve analyse bevestigt de verwachting dat jongeren waarvan de ouders meer conflicten vertonen én meer agressie gebruiken, ook meer gedragsproblemen zullen vertonen. Deze bevinding is gelijkaardig met wat in de literatuur wordt beschreven. Verschillende onderzoekers stellen dat wanneer conflicten vaker optreden en met meer geweld gepaard gaan kinderen meer gedragsproblemen zullen vertonen (Margolin, e.a., 2001, in Grych & Fincham, (Ed.), 2001; Rossman, e.a., 2000).

In het volgende onderdeel worden de hypothesen in verband met de *copingstijlen* besproken. Hierbij wordt gekeken naar verschillen tussen meisjes en jongens. Telkens wordt een vergelijking gemaakt tussen jongeren die geen ouderlijke conflicten melden en jongeren die herhaaldelijke ouderlijke conflicten melden.

1. copingstijlen bij jongeren die geen ouderlijke conflicten melden (zie bijlage 14):

Deze jongeren maken veelal gebruik van emotionele expressie (N= 12). Vooral jongens hanteren deze stijl. De meerderheid meldt probleemgedrag, terwijl meisjes die deze stijl hanteren geen gedragsproblemen melden. Verder maken jongens gebruik van palliatieve coping en probleemgerichte coping, waarbij telkens ook probleemgedrag wordt gemeld. Meisjes melden geen gedragsproblemen wanneer ze probleemgerichte coping gebruiken. Zowel voor sociale coping als geruststellende gedachten zijn er voor beide geslachten geen verschillen vast te stellen. Tot slot valt op dat wanneer jongeren geen gebruik maken van geruststellende gedachten dit tot meer gedragsproblemen leidt dan wanneer deze copingstijl wel wordt gebruikt.

2. copingstijlen bij jongeren die herhaaldelijk ouderlijke conflicten melden (zie bijlage 14):

1. Sociale coping:

Slechts twee personen gebruiken deze stijl: beiden melden geen gedragsproblemen. Vier jongeren maken echter geen gebruik van deze stijl en drie van hen melden gedragsproblemen. Omwille van het beperkt aantal respondenten, moeten deze gegevens met enige voorzichtigheid worden geïnterpreerd. In **hypothese 2** (p. 12) werd gesteld dat deze vorm van coping een protectieve factor is voor jongens. Uit de kwalitatieve analyse van de resultaten blijkt echter dat het spreken met anderen over problemen een beschermende factor is en dit ook voor meisjes. Hierbij aansluitend kan het onderzoek van Graham-Bermann, e.a. (in druk, Rossman, e.a., 2000) worden aangehaald: jongeren die over positieve sociale relaties beschikken in hun omgeving, zijn meer beschermd tegen de negatieve gevolgen van ouderlijke conflicten.

2. Expressie van emoties

Beide geslachten maken gebruik van deze copingstijl (N= 5), slechts één jongere meldt geen gedragsproblemen. **Hypothese 2** (p. 12) waarbij werd verwacht dat het uiten van emoties voor jongens een protectieve factor is werd niet bevestigd, omdat de meerderheid gedragsproblemen meldt. Dit is in tegenstelling tot de bevindingen van Margolin e.a. (2001, In Grynych & Fincham, (ed.), 2001), die stellen dat deze vorm van coping een protectieve factor is voor jongens.

2.3. Palliatieve coping:

Evenveel meisjes als jongens maken gebruik van deze vorm van coping (N= 4). Eén meisje en één jongen melden gedragsproblemen. Daarnaast zijn er twee jongeren die geen gebruik maken van deze stijl: beiden melden gedragsproblemen. We kunnen hier moeilijk spreken van een protectieve- of risicofactor omdat, onafhankelijk van het resultaat behaald op deze dimensie, de meerderheid van de jongeren gedragsproblemen melden. Er werd geen bevestiging gevonden voor **hypothese 3** (p. 12) die stelt dat het vermijden van conflicten voor meisjes een protectieve factor is. Dit is in tegenstelling tot het onderzoek van Kerig e.a. (1998, in Rossman, e.a., 2000) die ervan uit gaan dat bij meisjes het vermijden van conflicten bescherming biedt. Aangezien ook jongens veel gedragsproblemen melden kunnen we stellen dat dit een bevestiging is van het onderzoek van Kerig e.a. (1998, in Rossman, e.a., 2000) die stellen dat palliatieve coping voor hen een risicofactor is.

2.4. Geruystellende gedachten als copingstijl:

De meerderheid van de jongeren die zichzelf geruystellen met heeft gedragsproblemen (2 meisjes en 2 jongens). Ook jongeren die geen gebruik maken van deze stijl melden meermaals probleemgedrag. Net zoals bij palliatieve coping is het ook hier moeilijk om een uitspraak te maken over deze vorm van coping. Hierbij

moet wel worden opgemerkt dat deze copingstijl niet werd beschreven in de literatuur, waardoor vergelijking niet mogelijk is.

2.5. Probleemgerichte coping:

Probleemgerichte coping houdt in dat jongeren direct ingrijpen wanneer hun ouders ruzie maken, door bijvoorbeeld een einde te maken aan de conflicten. Opmerkelijk is dat slechts één jongen gebruik maakt van deze vorm van coping (lage score op deze dimensie). Hij meldt geen gedragsproblemen. Beide meisjes die geen gebruik maken van deze vorm van coping (zij hebben een hoge score) hebben dan weer wel gedragsproblemen. Omdat er slecht drie respondenten zijn die deel uitmaken van deze groep, is het moeilijk een uitspraak te doen omtrent hypothese 4 (p. 12). De kwalitatieve analyse van deze gegevens is gelijklopend met het onderzoek van Kering (1998, In Rossman, e.a., 2000) welke aantoont dat voor jongens deze factor protectief is (in die zin dat ze minder gedragsproblemen vertonen), maar moet toch met enige voorzichtigheid worden benaderd.

Wanneer de vergelijking wordt gemaakt tussen jongeren die weinig ouderlijke conflicten waarnemen en diegenen die herhaaldelijk ouderlijke conflicten rapporteren, merken we een aantal verschillen op. Zo komen sociale coping en expressie van emoties meer voor bij jongeren die geen problemen tussen de ouders waarnemen. Bij expressie van emoties valt op dat meisjes geen problemen melden als er geen ouderlijke conflicten zijn en juist wel problemen melden in aanwezigheid van ouderlijke conflicten. Geruststellende gedachten is geen efficiënte copingstrategie als de ouders frequent conflicten hebben, wat blijkt uit het gemelde probleemgedrag. Bij palliatieve coping merken we vooral gedragsproblemen bij de jongeren die geen ouderlijke conflicten melden. Tot slot kan worden gesteld dat probleemgerichte coping relatief weinig wordt gebruikt. Bij meisjes is deze copingstijl blijkbaar een risicofactor, hetgeen gelijklopend is met de bevindingen uit de literatuur.

Naast de verschillende copingstijlen werd een onderscheid gemaakt in verschillende copingpatronen die voorkomen. Ook hier kwam expressie van emoties, al dan niet in combinatie met een andere copingstijl, duidelijk naar voor als dominante stijl. Jongeren die herhaaldelijk ouderlijke conflicten waarnemen melden meer gedragsproblemen, wanneer ze deze vorm van coping gebruiken in vergelijking met jongeren die geen ouderlijke conflicten waarnemen. Daarnaast viel vooral op dat jongeren die geen ouderlijke conflicten melden een grotere diversiteit aan copingpatronen hebben.

Tot slot werd al een aantal maal verwezen naar beperkingen in dit onderzoek. Zo staat het gebruik van de CPIC, die werd vertaald vanuit het Engels, ter discussie. Verder onderzoek naar de bruikbaarheid van deze vragenlijst voor Vlaamse jongeren is aangewezen. Ook werd gekozen voor het gebruik van de termen meningsverschillen/ruzie, wat voor de jongeren een andere inhoud kan hebben dan de term ouderlijke conflicten.

Omdat werd gewerkt met slechts één leeftijdscategorie kon geen vergelijking worden gemaakt tussen verschillende leeftijden. Zoals onderzoeken aantonen kan leeftijd wel als een risico/protectieve factor worden beschouwd. Wanneer bijkomend onderzoek wordt verricht naar de risico- en protectieve factoren kan het aangewezen zijn verschillende leeftijdsgroepen te betrekken. Op deze manier kan een vergelijking worden gemaakt tussen de verschillende leeftijden wat betreft de coping en het gemelde probleemgedrag.

Doordat variabelen van ordinaal meetniveau werden gebruikt, was dit onderzoek ook beperkt in mogelijkheden wat betreft de statistische verwerking. Voor toekomstig onderzoek kunnen variabelen van een hoger meetniveau aangewezen zijn. Het gegeven dat in de vragenlijst zowel risico- en protectieve factoren als gevolgen werden onderzocht, kan een beperking inhouden. De vragenlijst bevatte 215 items, wat vrij veel is. In de toekomst kan het aangewezen zijn om risico- en protectieve factoren en gevolgen apart te onderzoeken.

Ondanks bovengenoemde beperkingen kunnen uit dit onderzoek een aantal vaststellingen worden gehaald: veel jongeren worden geconfronteerd met ouderlijke ruzies en veel jongeren melden gedragsproblemen. Daarnaast toont dit onderzoek ook aan dat er verschillen zijn tussen meisjes en jongens in het gebruik van copingstijlen en het gemelde probleemgedrag.

BESLUIT

Hoewel slechts een deel van de Vlaamse jongeren deelnam aan dit onderzoek, kunnen we stellen heel wat jongeren geconfronteerd worden met ouderlijke conflicten. 22,2% van de jongeren wordt herhaaldelijk geconfronteerd met ouderlijke conflicten, 5,6% geeft aan dat de ouders tijdens conflicten agressie gebruiken. Nog eens 47,2% meldt dat hun ouders soms wel eens (verbale) agressie gebruiken.

Binnen dit onderzoek werden verschillende copingstijlen onderzocht. Hierbij valt op dat jongeren gebruik maken van verschillende stijlen. Emotionele expressie is een stijl die door veel jongeren wordt gebruikt (50,6%). Palliatieve coping (23,9%) en probleemgerichte coping (13,9%) worden minder frequent gebruikt. Tussen jongeren die geen ouderlijke conflicten melden en diegenen die herhaaldelijk ouderlijke conflicten melden zijn er verschillen vast te stellen. Jongeren die gebruik maken van sociale coping melden geen probleemgedrag in aanwezigheid van conflicten, terwijl in afwezigheid van conflicten wel probleemgedrag wordt gemeld. Het gebruik van emotionele expressie leidt bij jongens, die geen ouderlijke conflicten melden, wel tot probleemgedrag en dit in vergelijking met meisjes. Wanneer meisjes deze stijl gebruiken en wel conflicten melden, vertonen ze ook gedragsproblemen. Als er in het gezin frequent ouderlijke conflicten zijn, is geruststellende gedachten als stijl weinig efficiënt.

Omwille van het beperkt aantal respondenten werden de resultaten met enige voorzichtigheid benaderd. Een aantal hypothesen werden bevestigd. Zo neemt de melding van probleemgedrag toe wanneer de ouderlijke conflicten in frequentie en intensiteit toenemen. Sociale coping is zowel voor jongens als meisjes een protectieve factor. In tegenstelling tot wat werd verwacht is emotionele expressie geen beschermende factor voor jongens. Zowel wat betreft palliatieve coping, als het gebruik van geruststellende gedachten kan geen uitspraak worden gedaan omdat zowel jongeren die er geen gebruik van maken, als diegene die deze wel gebruiken frequent probleemgedrag melden. Tot slot blijkt dat probleemgerichte coping vooral voor meisjes een risicofactor is.

Uit dit onderzoek kunnen we besluiten dat ouderlijke conflicten een invloed hebben op alle gezinsleden. Niet alleen kenmerken van de conflicten (zoals de frequentie en intensiteit), maar ook kindgebonden factoren zullen een invloed hebben op het probleemgedrag van jongeren.

REFERENTIES

Achenbach, T.,M., & Rescorla, LA., (2001). Manual for the Aseba School-Age Forms & Profiles (ASEBA). USA, Library of Congress

American Psychiatric Association. (1994). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (4de ed.). Washington, DC: Author.

[Baarda](#), D.B., De Goede, M.P.M., & [Teunissen, J.](#) (2005). *Basisboek kwalitatief onderzoek: handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. 2de geheel herz. dr. Houten:Stenfert Kroese.

Beke, B.M.W.A., & Bottenberg, M. (2003). *De vele gezichten van huiselijk geweld: aard, omvang en achtergronden*. Amsterdam: B.V. uitgeverij SPW.

[Bickham](#), N.L., & [Fiese](#), B.H. (1997). Extension of the Children's Perceptions of Interparental Conflict Scale for Use With Late Adolescents. *Journal of Family Psychology*, *11*(2), 246-250.

Carlson, B.E. (1990). Adolescent observers of marital violence. *Journal of family violence*, *5*(4), 285-299.

Cummings, E.M., Davies, P.T., Simpson, K.S. (1994). Marital conflict, gender, and children's appraisals and coping efficacy as mediators of child adjustment. *Journal of Family Psychology*, *8*(2), 141-149.

Cox, C.E, Kotch, J.B. & Everson, M.D. (2003). A longitudinal study of modifying influences in het relationship between domestic violence and child maltreatment. *Journal of family violence*, *18*(1), 5-17.

Davies, P.T., & Cummings, E.M., (1994), Marital Conflict and Child Adjustment: An Emotional Security Hypothesis. *Psychological Bulletin*. *116*(3), 387-411.

El-Sheikh, M. (2005). The role of emotional responses and psychological reactivity in the marital conflict-child functioning link. *Journal of child psychology and psychiatry*, *46*(11), 1191-1199.

El-Sheikh, M., & Cheskes, J. (1995) Background verbal and physical anger: A comparison of children's responses tot adult-adult and adult-child arguments. *Child development*, 66, 446-458.

Fantuzzo, J., Boruch, R., Beriana, A., Atkins, M., & Marcus, S., (1997). Domestic violence and children: Prevalence and risk in five major U.S. cities. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*. 36. 116-112.

[Fosco](#), G.M., [DeBoard](#), R.L., & [Grych](#), J.H., (2007). Making Sense of Family Violence: Implications of Children's Appraisals of Interparental Aggression for Their Short- and Long-Term Functioning. *European Psychologis*. 12(1). 6-16.

Groenendaal, J.H.A., & Van Yperen, T.A. (1994). Beschermende en bedreigende factoren. In Ripens. J., Goudena. P.P., & Groendaal. J.J.M. (1994). *Preventie van psychosociale problemen bij kinderen en jeudigen*. (pp. 90-117). Houten/Zavemtem: Bohn Stafleu Van Loghum.

Grych, J.H. (1998). Children's appraisals of interparental conflict: situational and contextual influences. *Journal of family psychology*, 12(3), 437-453.

Grych, J.H. & Fincham, F.D. (1990). Marital conflict and children's adjustment: A cognitive-contextual framework. *Psychological Bulletin*, 108 (2), 267-290.

Grych, J.H., Seid, M., Fincham, F.D. (1992). Assessing marital conflict from child's perspective: The children's perception of interparental conflict scale. *Child development*, 63, 558-572.

Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen (2006). *Nationaal actieplan inzake de strijd tegen het partnergeweld: principes, lopende acties en perspectieven*. Geraadpleegd op 15 december 2006, op <http://www.igvm.fgov.be/ShowDoc.aspx?levelID=44&objectID=268&lang=nl>

Johnson, N. (1995). Domestic Violence: An overview. In Kingston, P., Penhale, B. (1995). *Family violence and the caring professions*. (pp.101-126). London: Macmillan.

Jouriles, E.N., Norwood, W.D., McDonald, R., & Peters, B. (2001). Domestic violence and child adjusment. In Grych, J.H., & Fincham, F.D. (Ed.), (2001). *Interparental conflict and child development: theory, research, and applications*. (pp.315-336). Cambrigde: University Press.

Jouriles, E.N., Spiller, L.C., Stephens, N., McDonald, R. & Swank, P. (2000) Variability in adjustment of children of battered women: the role of child appraisals of interparent conflict. *Cognitive Therapy and Research*, 25, 233-249.

Kernic, M.A., Wolf, M.E., Holt, V.L., McKnight, B., Huebner, C.E., Rivara, F.P. (2002). Behavioral problems among children whose mothers are abused by an intimate partner. *Child Abuse & Neglect*, 27, 1231-1246.

Lange, A., Hoogendoorn, M., Wiederspahn, A., & De Beurs, E. (1995). *De Buss-Durkee Hostility Inventory-Dutch; Handleiding, verantwoording en normering van de Nederlandse Buss-Durkee Agressievragenlijst*. Lisse: Swets en Zeitlinger.

Margolin, G., Oliver, P.H., & Medina, A.M. (2001). Conceptual issues in understanding the relation between interparental conflict and child adjustment: integrating developmental psychopathology and risk/resilience perspectives. In Grych, J.H., & Fincham, F.D. (Ed.), (2001). *Interparental conflict and child development: theory, research, and applications*. (pp. 9-38). Cambridge: University Press.

[McCloskey](#), L.A., [Figueroa](#), A.J., & [Koss](#), M.P., (1995). The Effects of Systemic Family Violence on Children's Mental Health. *Child Development*, 66(5), 1239-1261.

McDonald, R. & Grych, J.H. (2006). Young children's appraisals of interparental conflict: Measurement and links with adjustment problems. *Journal of family psychology*, 20(1), 88-99.

McGee, C., (2000). *Childhood experiences of domestic violence*. London: Kingsley.

Neller, D.J., Denney, R.L., Pietz, C.A., Thomlinson, R.P. (2005). Testing the Trauma Model of Violence. *Journal of Family Violence*, 20(3), 151-160.

Rossmann, B.B.R., Hughes, H.M. & Rosenberg, M.S. (2000). *Children and interparental violence: the impact of exposure*. Philadelphia: Brunner/Mazel.

Oosterlaan, J., & Veerman, J.W. (2002). Achtergronden en gebruik van vragenlijsten voor het vaststellen van emotionele en gedragsproblemen bij kinderen. In Kievit, Th., Tak, J.A. & Bosch, J.D. (red.), (2002). *Handboek psychodiagnostiek voor de hulpverlening aan kinderen*. (6de herziene druk). (pp.255-300). Utrecht: de Tijdstroom

Scheurs, P.J.G., Van De Willige, G., Brosschot, J.F., Tellegen, B., Graus, G.M.H. (1993). *De Utrechtse Coping Lijst. Omgaan met problemen en gebeurtenissen*. (herziene handleiding) Lisse: Swets & Zeitlinger B.V.

Shipway, L. (2004). *Domestic Violence: A handbook for health professionals*. London: Routledge.

[Siegel, S., Castellan, N.J.](#) Jr. (1988). *Nonparametric statistics for the behavioral sciences*. 2de ed. New York: McGraw-Hill.

Sternberg, K.J., Baradaran, L.P., Abbott, C.B., Lamb, M.E., Gutterman, E. (2005). Type of violence, age, and gender differences in the effects of family violence on children's behavior problems: A mega-analysis. *Developmental Review*, 26, 89-112.

Ten Brink. L.T., & Veerman, J.W. (1998). Risicofactoren en protectieve factoren in de ontwikkeling van kinderen en adolescenten. In Bosch, J.D. e.a. (1998-1999). *Jaarboek ontwikkelingspsychologie, orthopedagogiek en kinderpsychiatrie 3*. (pp. 13-46). Houten, Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.

Vanthienen, A. (2002 a). *Partnergeweld in cijfers*. Geraadpleegd op 15 december 2006, op <http://www.rosadoc.be/site/nieuw/pdf/factsheets/nr16.pdf>.

Vanthienen, A. (2002 b). *Huiselijk geweld: oorzaak en gevolgen*. Geraadpleegd op 15 december 2006, op <http://www.rosadoc.be/site/nieuw/pdf/factsheets/nr18.pdf>.

- *Bijlage 1:* Buss –Durkee Hostility Inventory (BDHI-D)
- *Bijlage 2:* Interne consistentie en test-herstest betrouwbaarheid van de UCL
- *Bijlage 3:* Items van de UCL die werden gebruikt.
- *Bijlage 4:* items van de CPIC die werden gebruikt.
- *Bijlage 5:* interne consistentie door de dimensies frequentie, intensiteit en coping van de CPIC
- *Bijlage 6:* Youth Self Report Form (YRF)
- *Bijlage 7:* test-herstest betrouwbaarheid, alpha coëfficiënt en Pearson correlatie coëfficiënt van de YRF
- *Bijlage 8:* Vragenlijst
- *Bijlage 9:* items die verwijzen naar geweld in de maatschappij en media en die de beleving van de jongeren hieromtrent na gaan
- *Bijlage 10:* Gehanteerde normen bij het verwerken van de UCL
- *Bijlage 11 :* het voorkomen van copingpatronen in de populatie
- *Bijlage 12:* voorkomen van copingpatronen in functie van het geslacht
- *Bijlage 13:* Gerapporteerd probleemgedrag op de CBCL rekening houdend met de copingpatronen en de gemelde frequentie van conflicten.
- *Bijlage 14:* gemeld probleemgedrag in functie van de frequentie van ouderlijke conflicten voor jongens en meisjes (probleemgedrag/het aantal jongeren dat gebruik maakt van de copingstijl)